

กรมอนามัย
DEPARTMENT OF HEALTH

คำตอบจากหมู่บ้าน

วิถีชุมชน คนสร้างนวัตกรรม จัดการอนามัยสิ่งแวดล้อม

คำตอบจากหมู่บ้านวิถีชุมชน คนสร้างนวัตกรรมจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อม

กรมอนามัย
DEPARTMENT OF HEALTH

กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข

กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข

วิถีชุมชน คนสร้างนวัตกรรม จัดการอนามัยสิ่งแวดล้อม

กรมอนามัย
DEPARTMENT OF HEALTH

เอกสารสรุปข้อเรียนรู้จาก 17 ชุมชนต้นแบบ
การพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อม
ภายใต้โครงการศึกษาพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม
สำหรับชุมชนที่เอื้อต่อสุขภาพ ปีงบประมาณ 2561-2563

ชื่อหนังสือ : **วิถีชุมชน** คนสร้างนวัตกรรมจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อม

ISBN : 978-616-11-4470-8

จัดทำโดย : สำนักงานอนามัยสิ่งแวดล้อม กรมอนามัย

กระทรวงสาธารณสุข

โทรศัพท์ 0 2590 4359

โทรสาร 0 2590 4321

พิมพ์ครั้งที่ 1 : กันยายน 2563

จำนวนพิมพ์ : 1,000 เล่ม

พิมพ์ที่ : บริษัท สามเจริญพาณิชย์ (กรุงเทพ) จำกัด

คำนำ

สุขภาพของคนและสภาพแวดล้อมในชุมชนสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด สิ่งแวดล้อมที่ดีช่วยส่งเสริมให้คนสุขภาพดีด้วย แต่บ่อยครั้งที่ความเคยชินและความสะดวกสบายในการใช้ชีวิตประจำวัน ก็อาจก่อให้เกิดมลพิษสิ่งแวดล้อมและย้อนกลับมาทำลายสุขภาพ โดยไม่รู้เท่าทัน ปัจจุบันมีชุมชนจำนวนไม่น้อยที่มีความเข้าใจในเรื่องนี้ และได้ปรับเปลี่ยนแนวคิดและร่วมกันสร้างชุมชนให้สะอาดน่าอยู่อาศัย สร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีและคืนสุขภาพดีให้กับคนในชุมชน

ชุมชนเหล่านั้นได้คิดค้นวิธีการหรือเครื่องมือเพื่อจัดการสิ่งแวดล้อมให้คนมีสุขภาพดีได้ด้วยสิ่งที่เรียกว่า **“นวัตกรรม”** ซึ่งไม่ได้หมายถึงเพียง อุปกรณ์ หรือสิ่งของที่คิดค้นหรือประดิษฐ์ขึ้น เท่านั้น แต่สิ่งสำคัญ คือ ความคิดที่จะค้นหาแนวทางใหม่ ๆ ที่ออกจากความเคยชินเดิม และสร้างวิธีการใหม่ เพื่อแก้ไขปัญหา ด้วยมุมมองและวิธีการที่ไม่เคยทำมาก่อนในชุมชนของตนเอง ผ่านกระบวนการร่วมคิดร่วมทำของคนในชุมชน ดังเช่น ชุมชน 17 แห่ง ที่ได้้นำเรื่องราวประสบการณ์การดำเนินงาน มาสรุปและเผยแพร่เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนและผู้สนใจ

กรมอนามัย ได้สรุปข้อเรียนรู้ จากการดำเนินงานโครงการพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีอนามัยสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อชุมชนสุขภาพดี โดยสังเขปมาไว้ในหนังสือ เรื่อง **“วิถีชุมชน คนสร้างนวัตกรรมจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อม”** เพื่อนำเสนอรูปแบบและกระบวนการดำเนินงานของชุมชนและท้องถิ่น ในการแก้ไขปัญหาอนามัยสิ่งแวดล้อมของชุมชน และคาดหวังให้เป็นแรงบันดาลใจแก่ชุมชนอื่น ๆ จะได้นำไปประยุกต์ใช้ หรือพัฒนาต่อยอดการพัฒนานวัตกรรมอนามัยสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีสุขภาพดีของชุมชนให้กว้างขวางและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ต่อไป

กรมอนามัย
กันยายน 2563

สารบัญ

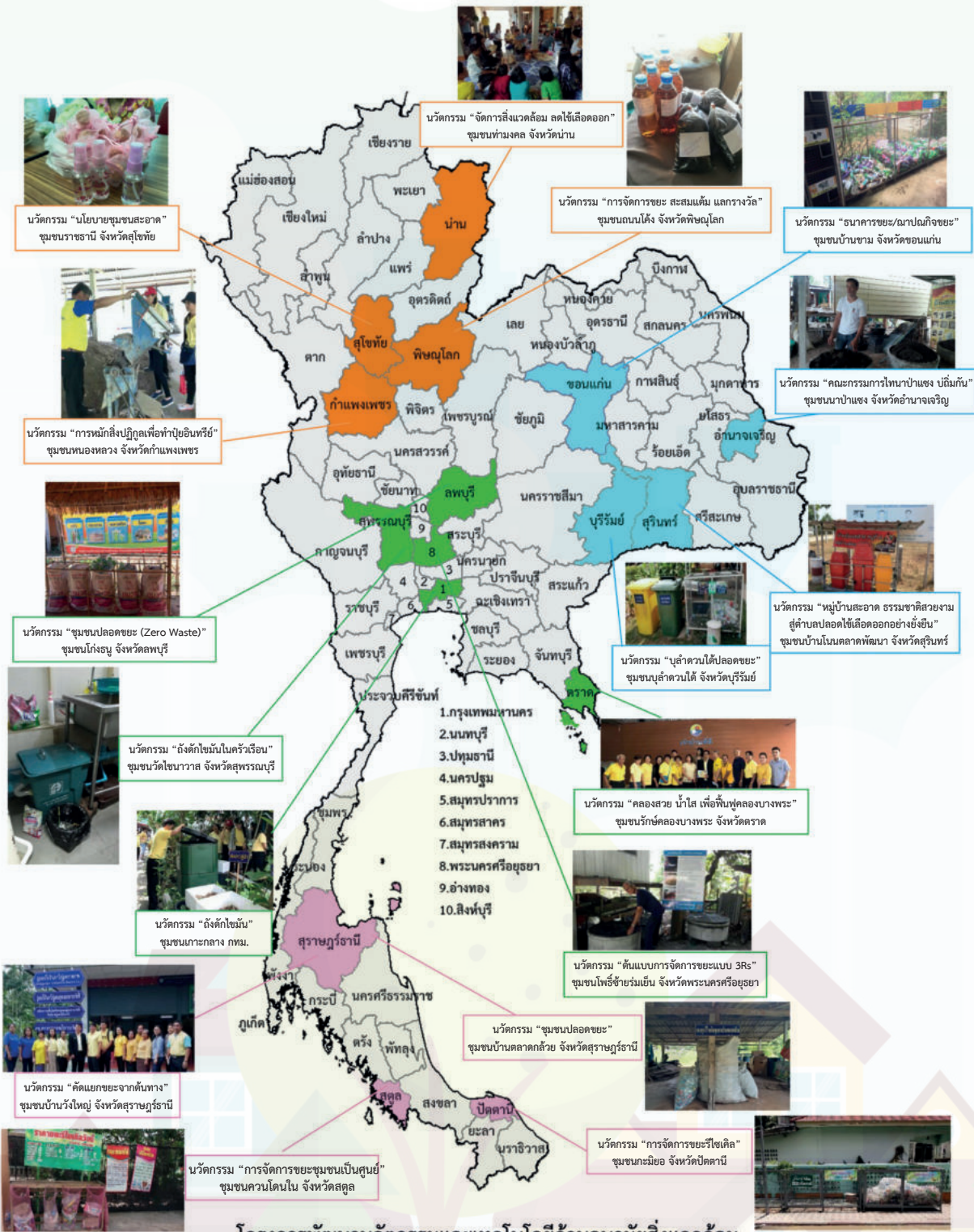
	หน้า
คำนำ	-ก-
สารบัญ	-ข-
บทนำ	1
กรณีศึกษาชุมชนต้นแบบ 17 แห่ง	3
กรณีศึกษาที่ 1 ชุมชนเกาะกลาง แขวงพระโขนง เขตคลองเตย กรุงเทพมหานคร	4
กรณีศึกษาที่ 2 ชุมชนโพธิ์ชัยร่มเย็น ตำบลโพธิ์ชัยร่มเย็น อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	7
กรณีศึกษาที่ 3 ชุมชนโก่งธนู ตำบลโก่งธนู อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี	10
กรณีศึกษาที่ 4 ชุมชนวัดไชนาวาส ตำบลท่าพี่เลี้ยง อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี	13
กรณีศึกษาที่ 5 ชุมชนรัศมีคลองบางพระ ตำบลบางพระ อำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด	16
กรณีศึกษาที่ 6 ชุมชนท่ามกคล ตำบลแม่สาคร อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน	19
กรณีศึกษาที่ 7 ชุมชนราชธานี ตำบลธานี อำเภอเมืองสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย	22
กรณีศึกษาที่ 8 ชุมชนถนนโค้ง ตำบลวังทอง อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก	24
กรณีศึกษาที่ 9 ชุมชนหนองหลวง ตำบลหนองหลวง อำเภอลานกระบือ จังหวัดกำแพงเพชร	26
กรณีศึกษาที่ 10 ชุมชนบ้านขาม ตำบลบ้านขาม อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น	29
กรณีศึกษาที่ 11 ชุมชนนาป่าแซง ตำบลนาป่าแซง อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ	32
กรณีศึกษาที่ 12 ชุมชนบ้านโนนตลาดพัฒนา ตำบลหนองแวง อำเภอศรีณรงค์ จังหวัดสุรินทร์	35
กรณีศึกษาที่ 13 ชุมชนบุลำดวนใต้ ตำบลในเมือง อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์	38
กรณีศึกษาที่ 14 ชุมชนกะมียอ ตำบลกะมียอ อำเภอเมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานี	40
กรณีศึกษาที่ 15 ชุมชนควนโดนโน ตำบลควนโดน อำเภอควนโดน จังหวัดสตูล	43
กรณีศึกษาที่ 16 ชุมชนบ้านวังใหญ่ ตำบลควนศรี อำเภอนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี	46
กรณีศึกษาที่ 17 ชุมชนบ้านตลาดกล้วย ตำบลวัดประดู่ อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี	48
บทส่งท้าย	50
คณะผู้จัดทำ	52

บทนำ

ชุมชนในสังคมไทยมีแนวโน้มที่จะขยายตัวและมีความเป็นเมืองเพิ่มขึ้น ปัญหาที่ตามมา คือ การมีปริมาณของเสีย ทั้งขยะ มลพิษอากาศ สิ่งปฏิกูลและน้ำเสียชุมชนเพิ่มมากขึ้นด้วย ซึ่งมีความเสี่ยงต่อการปนเปื้อนของเชื้อโรคและสารเคมีเป็นอันตรายในอาหาร น้ำดื่ม รวมทั้งในอากาศ ในขณะที่ชุมชนและท้องถิ่นหลายแห่ง ยังขาดความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานของชุมชน และการบริหารจัดการด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม ข้อมูลที่พบว่าเมื่อปี 2557 พบว่า ประชาชนในภาคอีสานและภาคเหนือ เกิดโรคพยาธิใบไม้ในตับ และมะเร็งท่อน้ำดี มากกว่าภาคอื่น ๆ ซึ่งอาจมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม สภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย และพฤติกรรมสุขภาพ และในปี 2558 โดยภาพรวมพบว่า คนไทยผลิตขยะมูลฝอยเฉลี่ย 1.13 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน และมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น แม้ว่ารัฐบาลจะประกาศให้ขยะเป็นวาระแห่งชาติ และมีหน่วยงานราชการและเอกชนให้ความสำคัญมากขึ้น แต่ก็ยังแก้ไขปัญหาไม่ได้อย่างยั่งยืน และครอบคลุม ทำให้ในหลายพื้นที่ก็ยังประสบปัญหาขยะตกค้างและปนเปื้อนสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีความเสี่ยงต่อสุขภาพ

ปี 2560 กรมอนามัย ในฐานะหน่วยงานที่มีพันธกิจส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อมเพื่อให้คนไทยสุขภาพดี จึงกำหนดยุทธศาสตร์เสริมสร้างความเข้มแข็งระบบอนามัยสิ่งแวดล้อมท้องถิ่นและชุมชน เพื่อส่งเสริมให้เกิด **“ชุมชนอนามัยสิ่งแวดล้อมดีสุขภาพดี”** (Healthy Community) และได้สรรหาชุมชนที่มีการพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยี เพื่อจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อสุขภาพ ซึ่งมีชุมชนที่สามารถดำเนินงานได้ดี จำนวนกว่าสามพันแห่ง โดยในเอกสารเล่มนี้จะนำตัวอย่างการนำเสนอของชุมชน 17 ชุมชนใน 16 จังหวัด มาเสนอเพื่อการแลกเปลี่ยนความรู้ โดยข้อเรียนรู้ที่จะนำเสนอในเอกสารฉบับนี้ เป็นผลจากการดำเนินงานร่วมกันระหว่างกรมอนามัยร่วมกับมหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยบูรพา และมหาวิทยาลัยเจ้าพระยา

ชุมชนที่มีนวัตกรรมจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อม นอกจากจะส่งผลต่อการมีสุขภาพดีของคนทุกกลุ่มวัยในชุมชนแล้ว ยังส่งผลต่อการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคม ช่วยสร้างภูมิคุ้มกันให้ชุมชนสามารถอยู่ร่วมกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต รวมถึงเป็นแบบอย่างให้ชุมชนอื่นได้เรียนรู้ นำไปปรับใช้ตามความเหมาะสมกับชุมชนของตนเอง ต่อไป

แผนภาพที่ 1 แสดงชุมชนต้นแบบพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม สำหรับชุมชนที่เอื้อต่อการมีสุขภาพดี ปี 2562

กรณีศึกษา ชุมชนต้นแบบ

17 แห่ง

ชุมชนเกาะกลาง

แขวงพระโขนง เขตคลองเตย กรุงเทพมหานคร

นวัตกรรม: ถังดักไขมัน

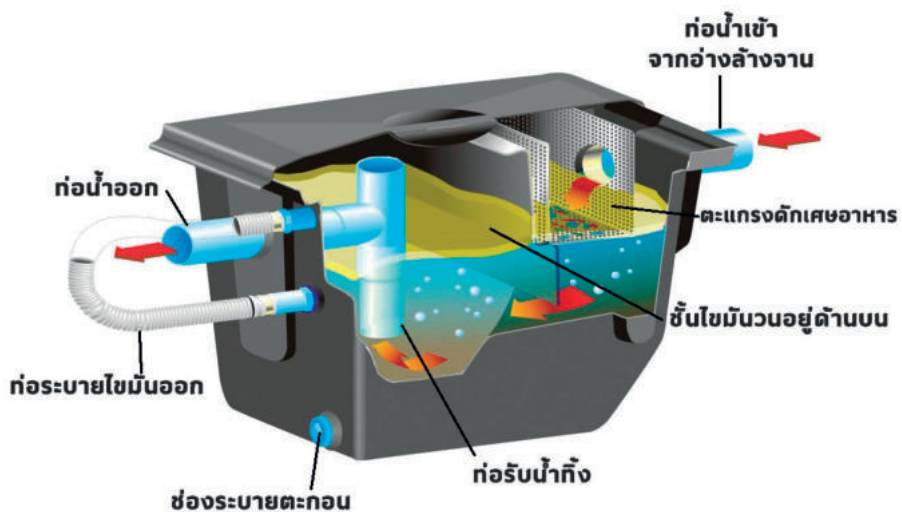
ชุมชนเกาะกลาง เป็นชุมชนเมืองที่มีอายุมากกว่า 100 ปี อยู่ในเขตคลองเตย มีพื้นที่ประมาณ 3 ไร่ มี 58 คร้วเรือน ส่วนใหญ่เป็นคนที่ย้ายมาจากต่างจังหวัด เพื่อประกอบอาชีพในกรุงเทพฯ จึงยังคงวิถีชีวิตตามแบบชนบท ประกอบอาชีพค้าขาย และรับจ้างทั่วไป โดยลักษณะพื้นที่ชุมชนมีความจำกัด และประสบปัญหาน้ำเสียจากร้านค้าและครัวเรือนที่ไหลปนเปื้อนลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยา รวมถึงมีปัญหาขยะอื่น ๆ จึงมีการรวมตัวกันของคนในชุมชน ตั้งคณะกรรมการชุมชนขึ้น เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาชุมชน

“นวัตกรรมถังดักไขมัน” เริ่มดำเนินงานโดยกลุ่มเยาวชนในชุมชนที่ได้ไปศึกษาดูงานที่จัดขึ้นโดยการไฟฟ้านครหลวง แล้วนำกลับมาพูดคุยในเวทีชุมชน จนต่อมาได้มีการเขียนโครงการขอสนับสนุนงบประมาณเพื่อมาทำกิจกรรมในชุมชน ได้แก่ การทำน้ำหมักชีวภาพ น้ำยาซักผ้าและทำบ่อดักไขมัน โดยมีอาจารย์จากมหาวิทยาลัยมหิดล มาช่วยให้มีความรู้ ในการทำถังดักไขมัน จัดกิจกรรมอนุรักษ์คลอง ร่วมมือกันทำถังดักไขมันในครัวเรือน ทำน้ำยาอเนกประสงค์ใช้ในครัวเรือน ทำน้ำหมักชีวภาพและปุ๋ยหมักจากเศษอาหาร เป็นต้น ผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ที่ชุมชนดำเนินการ ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มจากของเหลือใช้ และช่วยแก้ไขปัญหามลพิษในชุมชน โดยมีสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ สำนักงานเขตคลองเตย และการไฟฟ้านครหลวง ให้การสนับสนุน

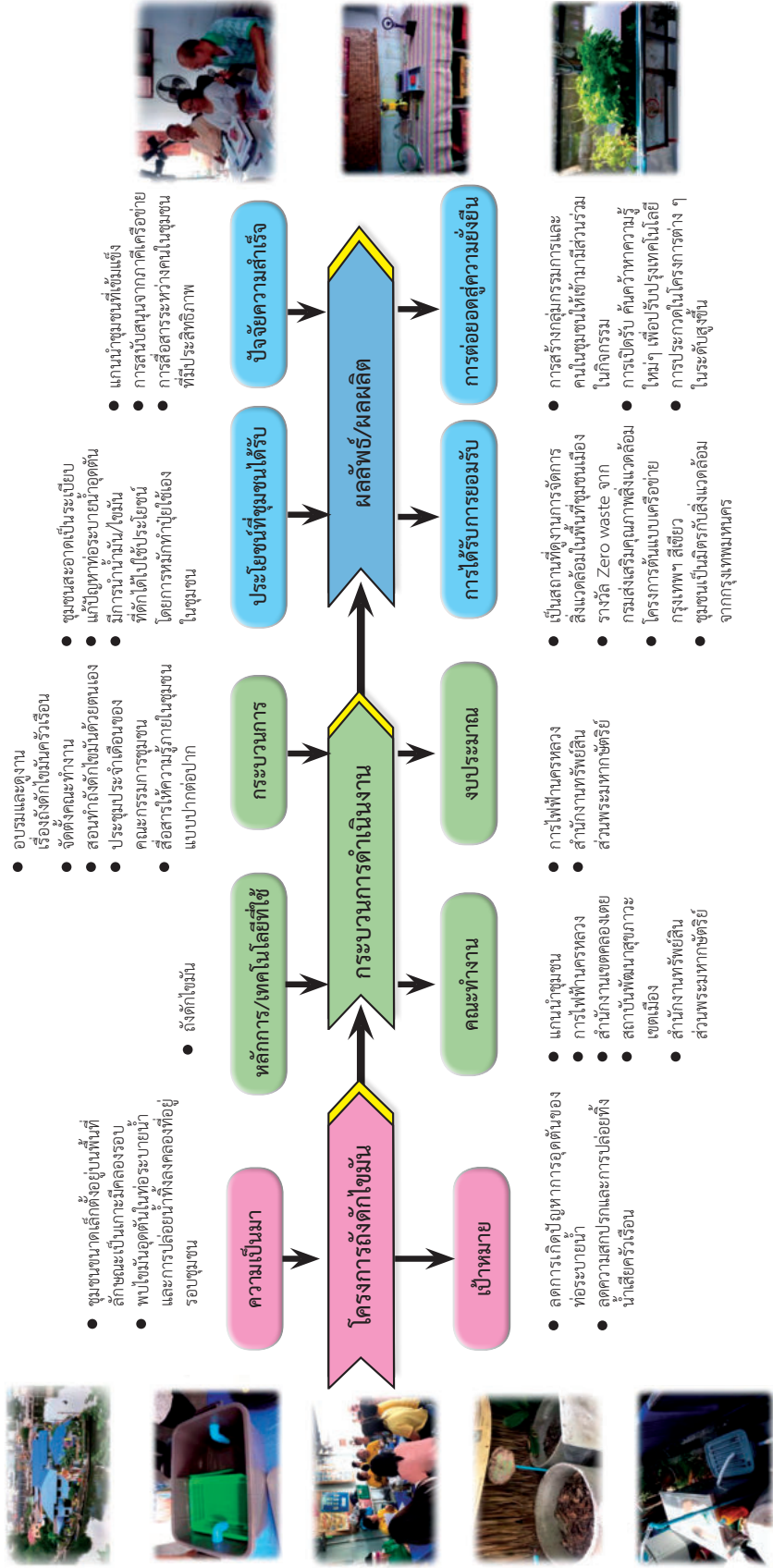
แกนนำชุมชน มีแนวคิดสำคัญ ได้แก่ **“ปัญหาเกิดที่ไหน ใครเป็นผู้สร้างปัญหา ผู้นั้นต้องแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง”** **“ลงมือทำก่อน โดยไม่ต้องรอพึ่งพาความช่วยเหลือ”** จากหน่วยงานภาครัฐ หรือองค์กรอื่น ๆ และคนในชุมชนต้องพึ่งพาตนเองให้ได้ และได้ประโยชน์ร่วมกัน นวัตกรรมถังดักไขมันที่ชุมชนนำมาดำเนินการ ได้ช่วยแก้ไขปัญหามลพิษในชุมชนในทอระบายน้ำ ลดการเกิดน้ำเสียในคลอง น้ำไม่ส่งกลิ่นเหม็นรบกวน การทำน้ำหมักชีวภาพ ลดการใช้สารเคมี ลดกลิ่นเหม็นช่วยบำบัดน้ำเสียก่อนทิ้งสู่คลองน้ำรอบชุมชน สามารถเปลี่ยนขยะในชุมชนให้มีมูลค่ามากขึ้น สร้างรายได้แก่ชุมชน ถังดักไขมันที่ใช้ในบ้านเรือนช่วยบำบัดน้ำเสียก่อนทิ้งสู่ลำคลอง และขยะเปียกผสมกับเศษใบไม้เป็นปุ๋ย

ใช้กับผักสวนครัว ไม้ยืนต้น ไม้ประดับในครัวเรือนหรือต้นไม้ในชุมชน ส่งผลให้ชุมชนได้รับรางวัลต่าง ๆ มากมาย เช่น ชุมชนปลอดขยะ ชุมชนต้นแบบเครือข่ายกรุงเทพฯ สีเขียว ชุมชนเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ชุมชนเข้มแข็งจากกรุงเทพมหานคร และมีการขับเคลื่อนชุมชนสู่การเป็นศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนเมือง โดยมุ่งเน้นส่งเสริมให้คนในชุมชนใช้ชีวิตอย่างพอเพียง สร้างอาชีพในครัวเรือน ผลิตสินค้าใช้เองเพื่อลดรายจ่ายในครัวเรือน ส่วนที่เหลือนำไปจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้แก่ครอบครัว มีการขยายการดำเนินงานไปสู่การปลูกผักสวนครัว หรือโครงการตุ๋นข้างบ้าน และเพาะเห็ดต่าง ๆ โดยใช้ประโยชน์จากพื้นที่ที่มีอยู่อย่างจำกัด ทำให้ชุมชนเกาะกลางกลายเป็นพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนและหน่วยงานต่าง ๆ ในด้านชุมชนจัดการตนเอง

ความสำเร็จของชุมชนเกาะกลาง กล่าวได้ว่าเกิดจากการมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง และมีแนวคิดการพึ่งตนเองของคนในชุมชน จึงสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาด้านอื่น ๆ ภายในชุมชน

เกาะกลางโมเดล “นวัตกรรม ถังดักไขมัน”

โครงการพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
 สำนักงานสิ่งแวดล้อม กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ร่วมกับ คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลป

ความรู้ในท้องถิ่น
 กลุ่มเครือข่ายนวัตกรรม อปท.ชุมชน

ชุมชนโพธิ์ชัยร่มเย็น

ตำบลโพธิ์ชัยร่มเย็น อำเภอนครหลวง

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

นวัตกรรม: ต้นแบบการจัดการขยะแบบ 3Rs

ชุมชนโพธิ์ชัยร่มเย็น มีปริมาณขยะเกิดขึ้นประมาณ 6 ตันต่อวัน ส่วนใหญ่เป็นขยะทั่วไปจากครัวเรือนและตลาด ซึ่งถือว่ามามีปริมาณมาก และบ่อขยะของเทศบาลใกล้เต็มแล้ว ในช่วงเริ่มต้นชุมชนยังไม่มี ความเข้าใจเรื่อง การจัดการขยะของชุมชน แต่ผู้บริหารเห็นความสำคัญและมีนโยบายให้มีการจัดการขยะในชุมชน จึงได้ร่วมกันคิดหาแนวทางจัดการขยะ ได้มีการไปศึกษาเรียนรู้การจัดการขยะที่ไทร่เชิงตะวันตกและประเทศไต้หวัน แล้วนำกลับมาพูดคุยหารือกัน ในชุมชนและปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ โดยได้รับความร่วมมือจากแกนนำชุมชนที่เป็นข้าราชการบำนาญ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ผู้สูงอายุที่อยู่ติดบ้าน และคนในชุมชนช่วยคิดช่วยทำโครงการการจัดการขยะ และจัดตั้งธนาคารขยะรีไซเคิลในชุมชนขึ้น ในปี 2559

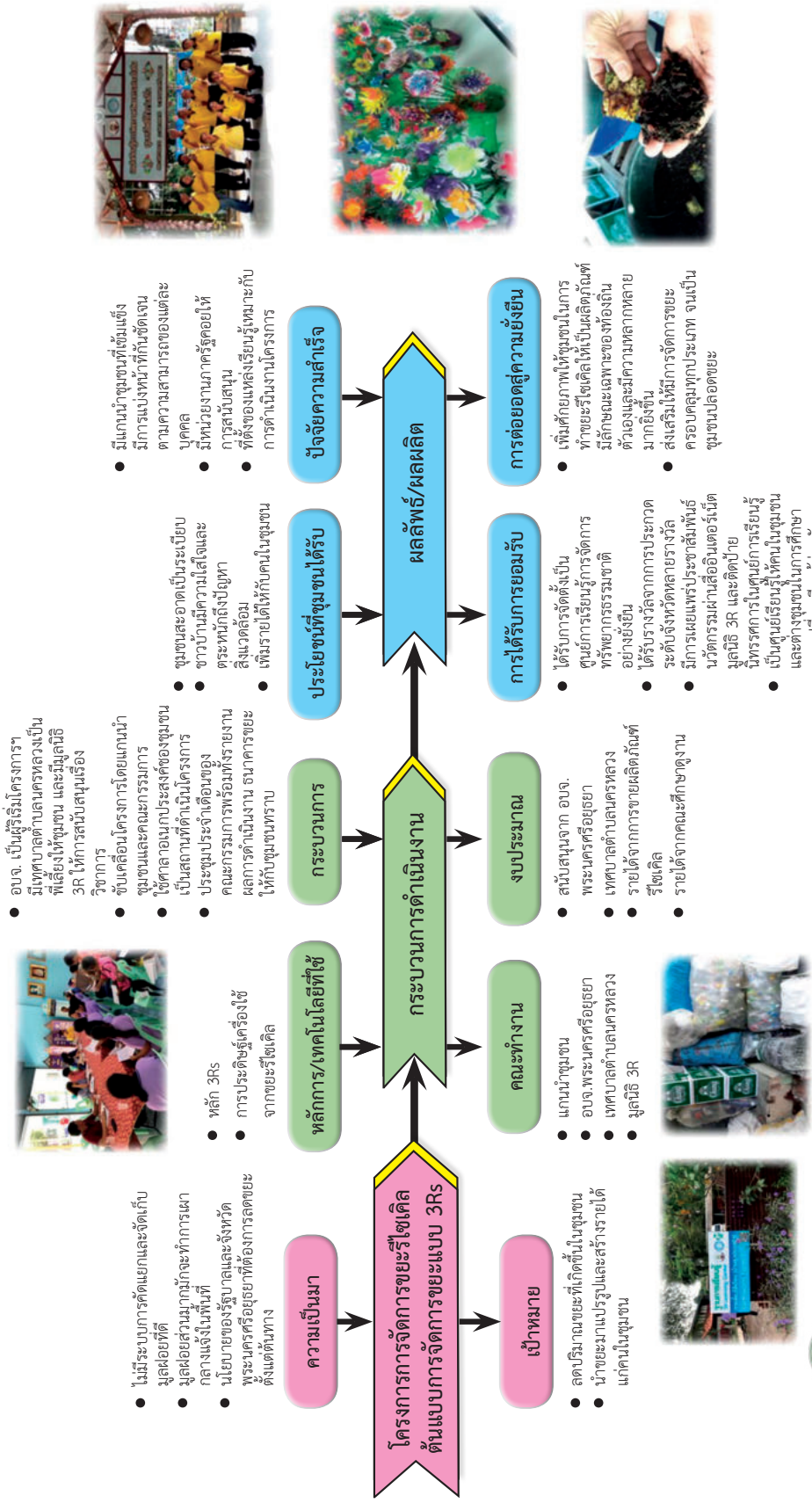
กระบวนการพัฒนา “นวัตกรรมต้นแบบการจัดการขยะแบบ 3Rs” เริ่มจากชุมชนร่วมกันจัดการ “ทอดผ้าป่าขยะ” และร่วมกับมูลนิธิ 3R ทำการคัดแยกขยะอินทรีย์ ขยะทั่วไป ขยะอันตราย และขยะรีไซเคิล แล้วนำขยะมาขายธนาคารขยะ นำเศษอาหารมาเลี้ยงไส้เดือน นำเศษใบไม้มาเป็นปุ๋ย นำขยะมาประดิษฐ์เป็นโมบาย สร้อยคอ พวงกุญแจ กระเป๋า เป็นต้น เป็นการสร้างรายได้ อีกทางหนึ่ง สร้างแรงจูงใจทำให้คนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการขยะในชุมชน นอกจากนี้ ยังมีการช่วยเหลือกันคอยดูแลผู้สูงอายุที่ไม่สามารถนำขยะมาขายได้โดยรับฝากมาขายหรือจัดรถไปรับถึงบ้าน มีคณะกรรมการชุมชน และ อสม. ไปให้ความรู้ถึงครัวเรือน โดยดำเนินการแบบ บวร. (บ้าน วัด โรงเรียน) สนับสนุนการทำกิจกรรมการคัดแยกขยะในวัดและโรงเรียน คือ โรงเรียนคัดแยกขยะแล้วเอามาขายวัดเอาหนังสือพิมพ์ที่อ่านแล้วไปขายต่อและนำไปใช้ประโยชน์ และให้เด็กเข้ามาร่วมกิจกรรมการคัดแยกขยะ ชุมชนมีการทำงานร่วมกันกับเทศบาลตำบลนครหลวง องค์การบริหารส่วนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และคนในชุมชน โดยเน้นการลงมือปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่างผ่านฐานการเรียนรู้การจัดการขยะในชุมชน

กระบวนการดำเนินงานดังกล่าว ช่วยแก้ปัญหาการไม่เข้าร่วมของบางครัวเรือน ปัญหาจากการทับซ้อนของพื้นที่ ซึ่งทำให้ไม่มีผู้รับผิดชอบปัญหาขยะ ที่คนนอกนำมาทิ้งในชุมชน และปัญหาที่เทศบาลมีบุคลากรจำกัด ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น ที่เห็นได้ชัดเจน คือ ปริมาณขยะลดลง สิ่งแวดล้อมในบ้านและชุมชนสะอาดมากขึ้น จำนวนผู้ป่วยโรคใช้เลือดออกลดลง คนในชุมชนมีจิตสำนึกที่ดีในการจัดการขยะ รอบการเก็บการขนขยะลดลงช่วยให้ลดการใช้เชื้อเพลิง ส่งผลต่อการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกได้ด้วย

ความสำเร็จของชุมชนโพธิ์ชัยร่มเย็น นอกจากเกิดจากความเข้มแข็งของแกนนำชุมชนแล้ว ยังเป็นเพราะการสร้างความร่วมมือของทุกภาคส่วนในชุมชนตามหลักการ บวร. และมีการติดตามวัดผลสำเร็จการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรม ทำให้คนในชุมชนเห็นผลจากการดำเนินการร่วมกัน

ชุมชนโนโพธิ์เข้าร่วมเย็นโมเดล “ต้นแบบการจัดการขยะแบบ 3Rs”

โครงการพัฒนานวัตกรรมการและเทคโนโลยีด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมสู่เกษตรกร ร่วมกับ คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี

กรมอนามัย
Ministry of Public Health

ชุมชนโก่งธนู

ตำบลโก่งธนู อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี

นวัตกรรม: ชุมชนปลอดขยะ (Zero Waste)

ชุมชนโก่งธนู ตั้งอยู่ระหว่างทางเชื่อมต่อกับจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและจังหวัดลพบุรี มีปัญหาปริมาณขยะมากและชุมชนไม่มีระบบเก็บขนส่งและกำจัด และยังพบปัญหาจากขยะจากผู้สัญจรไปมาทิ้งไว้ริมถนนและตามแหล่งน้ำสาธารณะ มีขยะพลาสติก ยางรถยนต์ที่ชาวชุมชนเก็บไว้ในบ้าน จนเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลาย รวมถึงปัญหามลพิษจากการเผาขยะ

จากปัญหาดังกล่าว อบต. โก่งธนู ได้มีการจัดทำประชาคมหาแนวทางกำจัดขยะเพื่อไม่ให้มีขยะตกค้างในชุมชน และใช้แนวคิดดำเนินการธนาคารขยะ และขยะทุกชนิดสามารถขายได้ โดยได้จัดตั้ง **“ธนาคารขยะ”** ให้ และชุมชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการบริหารจัดการ เริ่มจากการตั้งคณะกรรมการจัดการขยะหมู่บ้าน ๆ ละ 7 คน ทำด้วยใจ ไม่มีค่าตอบแทน ส่งกรรมการเข้ารับการอบรมการจัดการจัดการขยะจากกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แล้วกลับมา **“ทำเป็นตัวอย่าง”** ก่อนที่จะบอกต่อกับครอบครัว ญาติและคนอื่นในชุมชนต่อไป เพื่อให้คนในชุมชนมาสมัครเป็นสมาชิกธนาคารขยะ ทำขยะให้มีคุณค่า นำขยะจากบ้านมาขาย โดยสมาชิกจะได้รับสวัสดิการจาก **“กองทุนฌาปนกิจ”** ปัจจุบันมีสมาชิกกว่า 1,700 คน

ปัจจัยความสำเร็จของชุมชนแห่งนี้ คือ ผู้นำชุมชนมีนโยบายที่ชัดเจน ทำตัวเป็นแบบอย่าง คนในชุมชนสามัคคีมีน้ำใจให้กัน ร่วมมือกันทำจริงจั่งต่อเนื่องจนเป็นนิสัย แต่ละครอบครัวปลูกฝังให้ลูกหลานช่วยกันดูแลรักษาความสะอาด วัตถุประสงค์ให้ใช้พวงหรีดจากพัดฉักสานที่กลุ่มจักสานในหมู่บ้านทำขึ้น เพื่อลดขยะและสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน

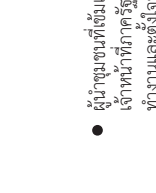
นวัตกรรมชุมชนปลอดขยะ (Zero Waste) การเปลี่ยนมุมมองใหม่ต่อขยะ มองขยะเป็นของมีค่าและเป็นความรับผิดชอบของทุกคนในชุมชน ชุมชนโก่งธนูใช้หลักการ **“ใช้น้อย ใช้ซ้ำ ใช้ใหม่”** ไม่ใช้โฟม เพื่อลดปริมาณขยะย่อยสลายยาก หันมาใช้วัสดุจากธรรมชาติที่ย่อยสลายง่ายแทน คัดแยกขยะรีไซเคิล เช่น นำถุงพลาสติกมาขายหรือฝากไว้ในธนาคารขยะ เศษอาหารหรือเศษจากผลผลิตทางการเกษตรทำปุ๋ยหมักโดยใช้ถังพลาสติกหรือโลหะที่ตัดกันถังให้เปิดโล่งและฝังในหลุม และนำไปใช้ปลูกพืชในครัวเรือน

นอกจากนั้นยังนำยางรถยนต์มาดัดแปลงเป็นที่ปลูกผักสวนครัว ช่วยลดแหล่งเพาะพันธุ์ยุง มีการนำวัสดุอื่น ๆ เช่น ขวด กระจกเครื่องดื่ม มาทำเป็นของที่ระลึกกล่องใส่กระดาษชำระ และพัด เป็นต้น ธนาคารขยะ สามารถสร้างรายได้ให้ชุมชนถึง 250,000 บาทต่อปี ช่วยให้คนมีนิสัยรักสะอาดและเห็นแก่ส่วนรวม จนเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน และด้วยนวัตกรรม การบริหารจัดการขยะนี้ ทำให้ชุมชนปลอดขยะ สภาพแวดล้อมสะอาด ไม่มีแหล่งเพาะพันธุ์ และที่อยู่อาศัยของแมลงและสัตว์นำโรค ทำให้โรคท้องร่วงและไข้เลือดออกลดลง โดยปี 2557 พบผู้ป่วยโรคไข้เลือดออก 15 ราย ลดลงเรื่อย ๆ จนในปี 2560 พบผู้ป่วยลดลงเหลือเพียง 1 ราย

ปัจจัยความสำเร็จของชุมชนโคงธู คือ แนวคิดการแก้ไขปัญหาที่ต้นเหตุ ใครเป็นผู้ก่อ คนนั้นเป็นผู้รับผิดชอบ และหลักการมีส่วนร่วม รัฐ เยาวชน ประชาชน และผู้นำชุมชน ประพฤติตนเป็นแบบอย่างของชุมชน

ลพบุรีโมเดล “ชุมชนปลอดขยะ (Zero Waste)”

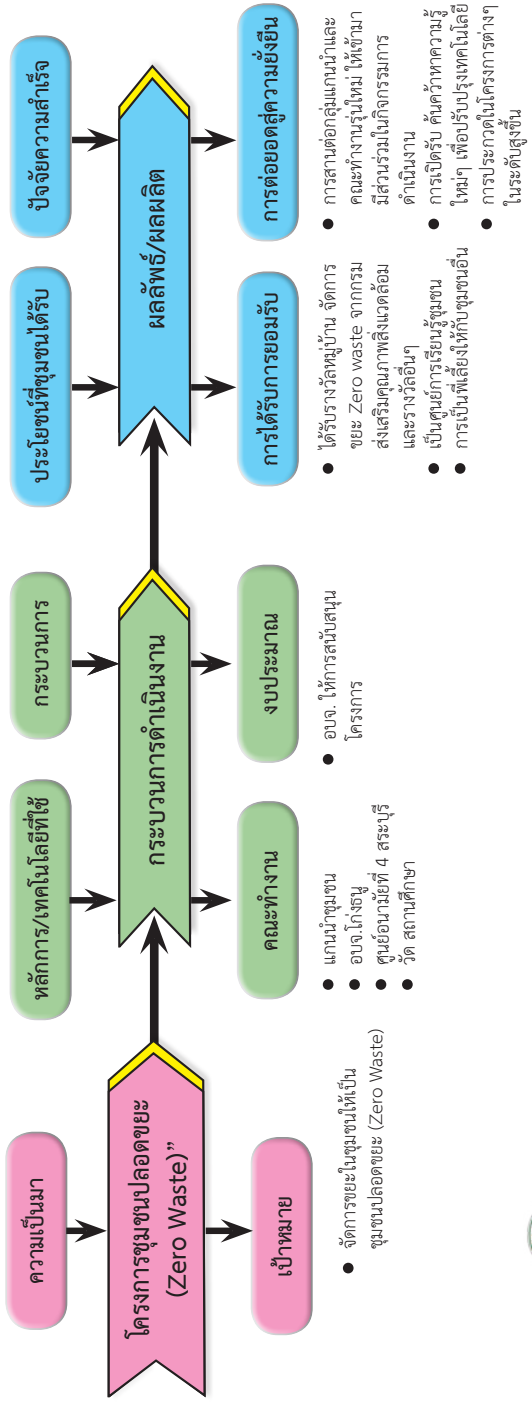

- มีการทิ้งขยะตามข้างทาง
- ทำนียบากของหมู่บ้านไม่สวยงาม
- เป็นแหล่งเพาะพันธุ์สิ่ง
- ไม่มีระบบการจัดการ เช่น ระบบรวบรวม เก็บขนและกำจัด

- ผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งร่วมกับเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่มีความตั้งใจทำงานและตั้งใจพัฒนาชุมชน
- อบรมให้ความรู้ จัดหาพื้นที่ส่วนกลางเป็นสถานที่ทำงานและประชาสัมพันธ์ให้กับคนในชุมชนเข้าร่วมโครงการ
- จัดประชุมเพื่อติดตาม การดำเนินงาน และรายงานผลประกอบการดำเนินงาน ข้อมูลการเก็บ ราคาการขายขยะให้กับชุมชน

- ชุมชนสะอาดขึ้น
- มีทัศนียภาพที่สวยงาม
- เป็นพื้นที่ตัวอย่างในการดำเนินงานและศึกษาดูงานของหน่วยงานต่างๆ โดยทำเป็นฐานการเรียนรู้ทั้ง 14 หมู่บ้าน

- ผู้มาและคนในชุมชนเข้มแข็ง
- การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน
- การสื่อสารพูดคุยของคนในชุมชน
- ใช้หลัก 3ร (บ้าน วัด ราชการ)
- เป็นตัวอย่างให้กับชุมชน

- จัดการขยะในชุมชนให้เป็นชุมชนปลอดขยะ (Zero Waste)

- แกนนำชุมชน
- อบจ.โก่งชน
- ศูนย์อนามัยที่ 4 สระบุรี
- วัด สถานศึกษา

- งบประมาณ

- ได้รับความรู้จากกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม และรางวัลอื่นๆ
- เป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
- การเป็นพี่เลี้ยงให้กับชุมชนอื่น

- การสานต่อกลุ่มแกนนำและคณะทำงานรุ่นใหม่ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการดำเนินงาน
- การเปิดรับ คัดค้านหาความรู้ใหม่ๆ เพื่อปรับปรุงเทคโนโลยี
- การประกวดในโครงการต่างๆในระดับสูงขึ้นไป

โครงการพัฒนางานนวัตกรรมและเทคโนโลยีด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
สำนักงานสิ่งแวดล้อมเขตลพบุรี ร่วมกับ คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี

ศูนย์เครือข่ายวิชาการ อ.ลพ.ชุมชน
คำขวัญ: พัฒนาชุมชน

ชุมชนวัดไชนาวาส

ตำบลท่าพี่เลี้ยง อำเภอเมืองสุพรรณบุรี

จังหวัดสุพรรณบุรี

นวัตกรรม: ถังดักไขมันในครัวเรือน

ชุมชนวัดไชนาวาส เป็นชุมชนเมืองตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองสุพรรณบุรี มี 606 หลังคาเรือน ประชาชน 2,039 คน ส่วนใหญ่มีอาชีพค้าขาย รับจ้างทั่วไปและงานบริการ ในบริษัทเอกชน/โรงงาน

ภายในชุมชนมีร้านค้าขายอาหารและแผงลอยจำนวนมาก ชุมชนเคยประสบปัญหา น้ำท่วม เนื่องจากมีไขมันที่ปล่อยทิ้งปนเปื้อนลงไปในท่อระบายน้ำ และเกิดการอุดตัน เป็นเหตุให้มีปัญหาน้ำท่วมขัง จนเทศบาลต้องขุดลอกท่อระบายน้ำอยู่เป็นประจำเพื่อ ป้องกันน้ำท่วม ต่อมาในปี 2542 ได้เริ่มมีการตั้งชมรมผู้ประกอบการจำหน่ายอาหาร จังหวัดสุพรรณบุรีจึงมีการติดตั้งบ่อดักไขมัน ทั้งแบบเคลื่อนที่ได้และแบบฝังดินจนครบ ทุกร้านอาหารในชุมชน และจัดพื้นที่ค้าขายให้เป็นระเบียบ และต่อมาตั้งเป็นสมาคม ผู้จำหน่ายอาหารแผงลอยซึ่งได้ร่วมมือกับเทศบาลเมืองสุพรรณบุรี จัดการอบรมความรู้เรื่อง ถังดักไขมันให้ร้านค้า และออกกฎระเบียบให้ปฏิบัติในแนวทางเดียวกัน มีการตรวจประเมิน ร้านอาหารและส่งเสริมให้ทุกร้านมีถังดักไขมันแบบชั่วคราว โดยชมรมเป็นผู้ประสานกับโรงงาน ผลิตเพื่อให้ซื้อถังดักไขมันในราคาไม่แพงเกินกว่าที่ร้านต่าง ๆ จะซื้อได้

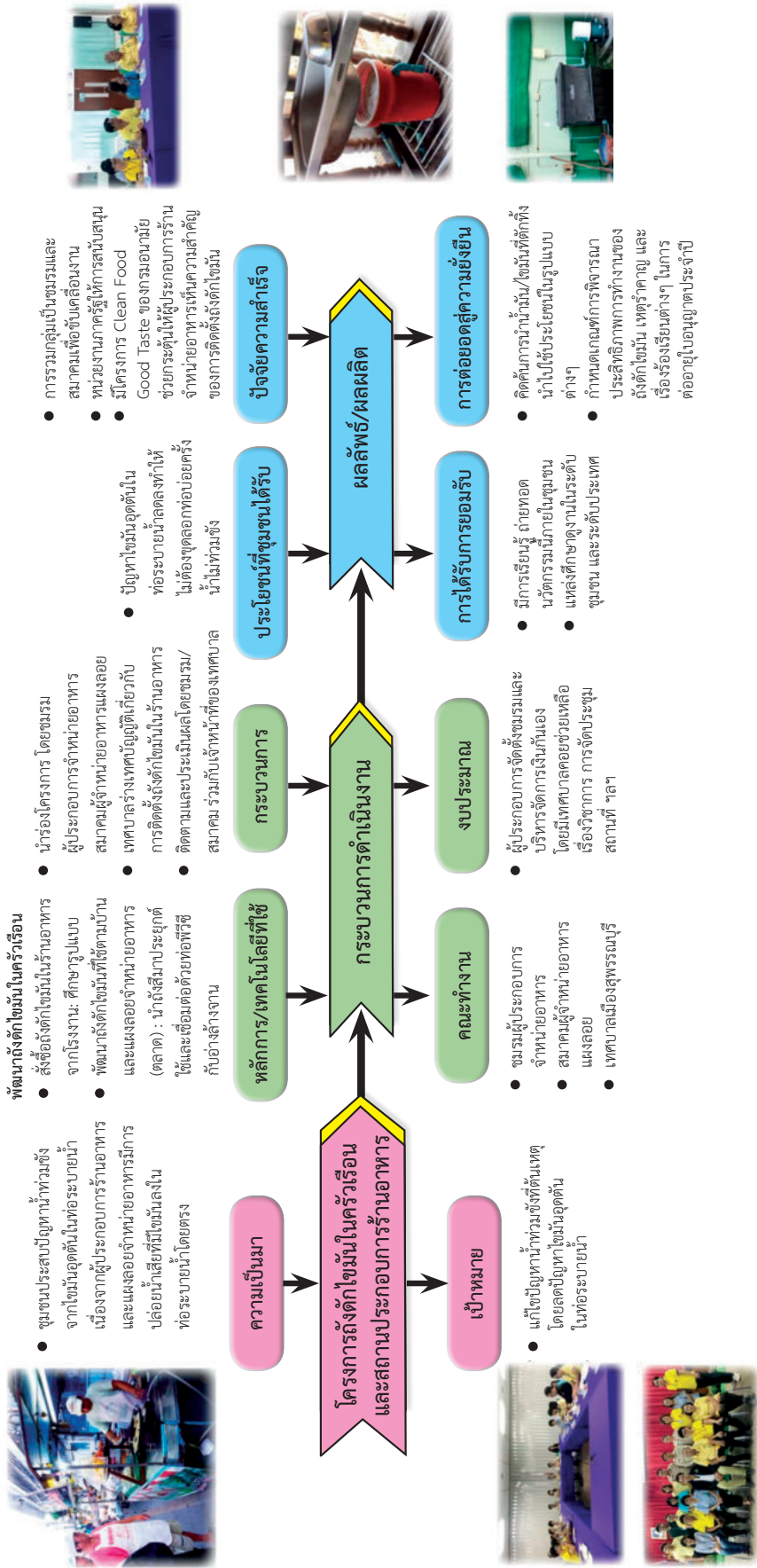
ชมรมฯ มีการอบรมความรู้ให้กับสมาชิกและส่งช่างไปซ่อมถังดักไขมัน ร่วมมือกัน ไปตรวจประเมินร้านอาหาร แผงลอยและโรงอาหารในโรงเรียนด้วย และถังดักไขมันนั้น จะถูกระบุไว้ใน การขออนุญาตหรือต่อใบอนุญาตร้านอาหาร (อยู่ระหว่างการออกเทศบัญญัติ) ดังนั้นจึงทำให้ร้านอาหารต้องมีการติดตั้งถังดักไขมัน การนำถังดักไขมันมาใช้ ทำให้ ไขมันอุดตันในท่อระบายน้ำลดลง การระบายน้ำในช่วงฝนตกดีขึ้น น้ำไม่ท่วมเข้าสู่บ้านเรือน และร้านค้าต่าง ๆ ส่งผลให้เทศบาลจัดการน้ำเสียได้ง่ายขึ้น

นอกจากนี้ ชมรมและสมาคม ทำงานเอาจริงเอาจัง ทั้งกับร้านค้าในชุมชนและคนที่เข้ามาขายของเร่ ขายของตลาดนัด ทำให้เกิดผลดีกับสภาพแวดล้อม ชุมชนที่อื่น ๆ ได้นำแนวทางนี้ไปดำเนินการด้วย

ปัจจัยความสำเร็จของชุมชนวัดไชนาวาส เกิดจากการร่วมมือของผู้ประกอบการที่รวมตัวกันในรูปของชมรมและสมาคม และความสามารถในการประสานการดำเนินงานกับเทศบาล และภาคเอกชนได้ดี

ชุมชนนวัตกรรมโมเดล “ถึงتكไขมันในครัวเรือน”

กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ
กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ
กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ

กรมอนามัย
กรมอนามัย

ชุมชนรักคลองบางพระ:

ตำบลบางพระ อำเภอมืองตราด จังหวัดตราด

นวัตกรรม: คลองสวยน้ำใส เพื่อฟื้นฟูคลองบางพระ

ชุมชนรักคลองบางพระ เป็นชุมชนเมืองตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองตราด มี 671 ครัวเรือน ประชากร 1,922 คน ส่วนใหญ่มีอาชีพรับราชการ งานประจำในธุรกิจเอกชน โรงงาน ข้าราชการบำนาญ ค้าขาย และรับจ้าง

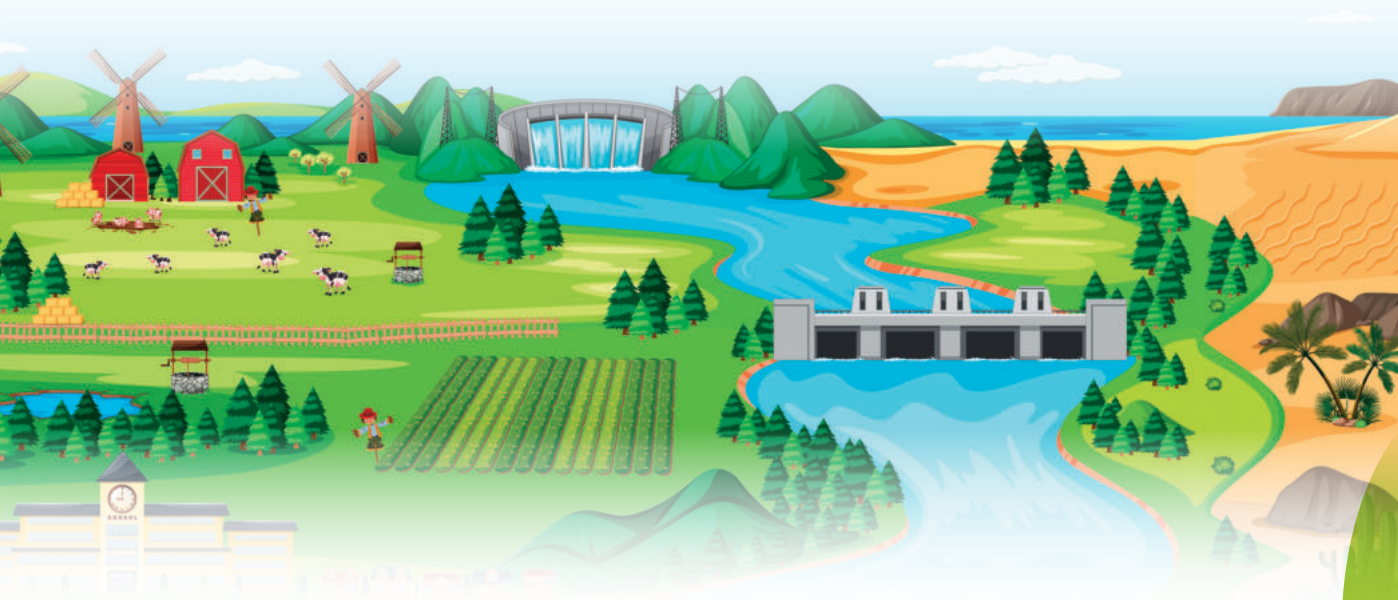
คลองบางพระเป็นเส้นทางคมนาคมที่สำคัญมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่มีป่าชายเลนอุดมสมบูรณ์ เป็นชุมชนเก่าแก่ ที่เป็นจุดแวะพักของในหลวงรัชกาลที่ 5 คราวเสด็จประพาสหัวเมืองทางน้ำ นอกจากนี้ ก็ยังมีประเพณีวัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของชุมชน เช่น ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองตราด และสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ อาทิ ลานพระบรมรูป ร.5 พิพิธภัณฑสถานเมืองตราดและบ้านเก่าดั้งเดิม เป็นต้น และยังมีภูมิปัญญาท้องถิ่น สมุนไพรและหอมพื้นบ้าน การทอและการจักสาน เป็นต้น ต่อมาเมืองและชุมชนขยายตัว โดยขาดการวางแผนด้านโครงสร้างพื้นฐานของเมืองที่ตึ้นัก ทำให้มีของเสียจากบ้านเรือนไหลลงในแม่น้ำ ลำคลองสาธารณะมากขึ้น มีการทิ้งขยะและน้ำเสียลงคลอง จนต้อง **“ตั้งคณะกรรมการชุมชน”** เพื่อร่วมจัดทำแผนชุมชนฟื้นฟูคลองบางพระ และเริ่มดำเนินโครงการคลองสวยน้ำใส มีกิจกรรมตั้งแต่การคัดแยกขยะในครัวเรือน ติดตั้งบ่อดักไขมันใน 80 ครัวเรือนที่อยู่ริมคลองบางพระ ทำ EM ball เพื่อแก้ไขปัญหาน้ำเสียในลำคลอง ติดตั้งตาข่ายดักขยะที่ต้นน้ำและท้ายน้ำของชุมชน ใช้เรือเก็บขยะ **“จัดตั้งกลุ่มคนรักคลองบางพระ”** รวมทั้งเข้าร่วมโครงการ Local Agenda 21 ของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ต่อมา ชุมชนรักคลองบางพระ มีปัญหาเกี่ยวกับบ่อน้ำเสียสิ่งแวดล้อม ถึงขยะสกปรก มีคราบมัน ส่งกลิ่นเหม็น ท่อระบายน้ำส่งกลิ่นเหม็น มีถุงจำนวนมาก ไฟส่องสว่างในชุมชนไม่เพียงพอ ซึ่งมีผลให้สภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยของชาวชุมชนไม่สะอาด ท่อระบายน้ำกลายเป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์นำโรคต่าง ๆ มีความเสี่ยงต่อสุขภาพของคนในชุมชน จึงมีการชักชวนรณรงค์ให้ชาวคลองบางพระ รู้สึกถึงความเป็นเจ้าของชุมชน จัดตั้งกลุ่มคนรักคลองบางพระ

การประชุมและทำ “กิจกรรมเล่าขานตำนานคลองบางพระ” ให้เห็นคุณค่าของการอนุรักษ์คลองบางพระ สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการทำแผนชุมชนดำเนินงานและติดตามผลการดำเนินงาน มีการจัดการขยะในโรงเรียน เด็กนักเรียนได้ร่วมทำธนาคารวัสดุรีไซเคิลในโรงเรียน แกนนำ อสม. คัดแยกขยะที่ครัวเรือนตามหลัก 3Rs ก่อน แล้วขยายไปครัวเรือนอื่นจนครอบคลุมทั้งชุมชน จัดให้มีจุดรวบรวมขยะอันตราย เพื่อส่งให้เทศบาลนำไปกำจัดต่อไป และมีศูนย์อาหารชุมชนที่เน้นความสะอาดและมีประโยชน์ ดีต่อสุขภาพ ติดตั้งถังดักไขมันที่ดัดแปลงจากถังพลาสติก จนเกิดผลลัพธ์ที่ชัดเจน คือ คุณภาพน้ำในคลองบางพระมีคุณภาพดีขึ้น สัตว์น้ำประจำถิ่นมีจำนวนเพิ่มขึ้น

ทั้งนี้ชุมชนมีภาคีเครือข่าย เช่น ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดตราด สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาค 13 ชลบุรี สาธารณสุขจังหวัดตราด เทศบาลเมืองตราด กลุ่ม อสม. และผู้บริหารโรงเรียนในพื้นที่ และกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ

ส่วนความสำเร็จของชุมชนคลองบางพระ คือ ความร่วมมือของ อสม. ชาวชุมชน และเครือข่ายภาครัฐ ภายใต้การนำของผู้นำชุมชน ที่นำวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นและการท่องเที่ยวมาเชื่อมโยงกับการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนอย่างลงตัว และเกิดประโยชน์ด้านเศรษฐกิจให้กับชุมชน

ตราดโมเดล “คลองสวย น้ำใส เพื่อฟื้นฟูคลองบางพระ”

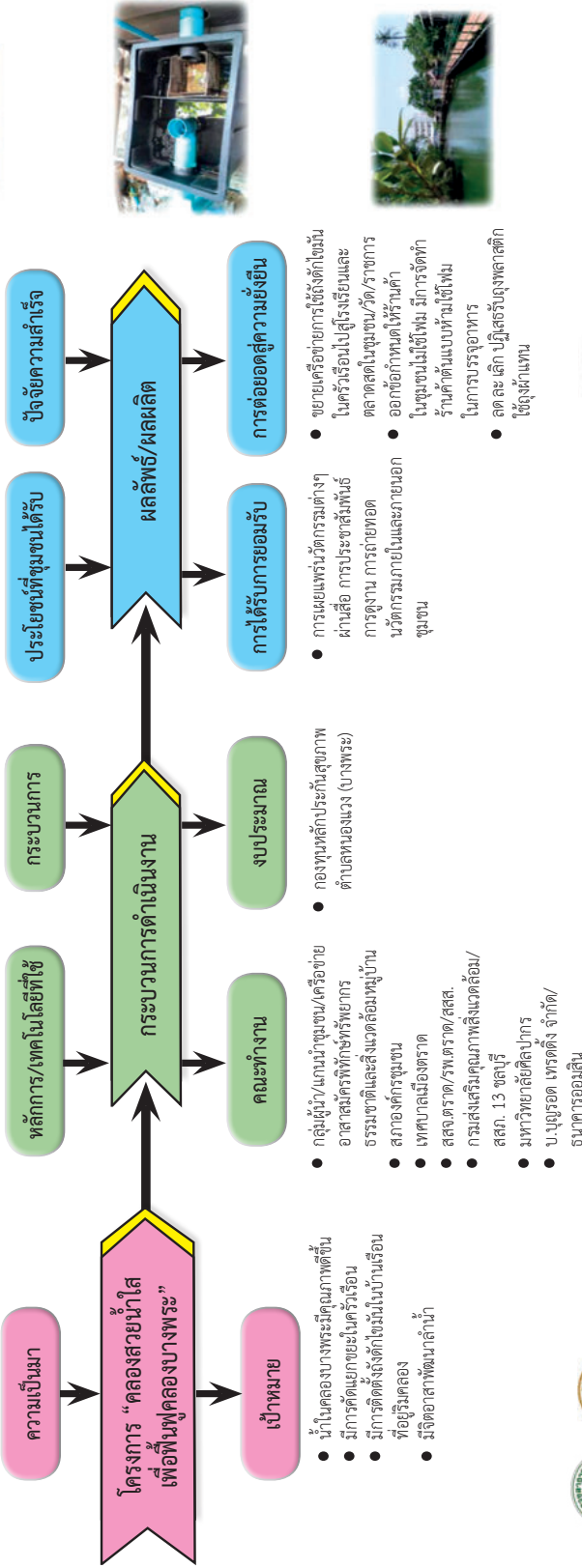

- ทั้งชายและน้ำเสีย ลงในคลองบางพระ ทำให้แหล่งน้ำ มีสภาพเสื่อมโทรม

- จัดตั้งโครงการและคณะกรรมการ
- คัดแยกขยะในครัวเรือน และการจัดตั้ง บ่อตกไข่ในครัวเรือนที่อยู่ริมคลอง
- ทำ EM-Bal และฉีดพ่นทางท้ายตักขยะ ในต้นน้ำและท้ายน้ำของชุมชน
- จัดตั้งกลุ่มครัวเรือนคลองบางพระ
- มีโครงการทำน้ำที่ใสสะอาด
- ตรวจติดตามคุณภาพในคลองบางพระ อย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง
- รายงานปริมาณขยะรีไซเคิล/รายได้ ที่เข้าสู่ชุมชนจากการขายขยะรีไซเคิล

- หลักร 3Rs
- ถังตกไข่ในครัวเรือน

- นำในคลองบางพระ มีคุณภาพดีขึ้น
- นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยว มากขึ้นรายได้ให้ชุมชน มีรายได้เพิ่มขึ้น
- ธรรมชาติร่มรื่นดี

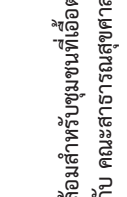
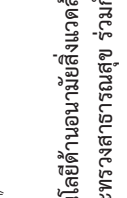
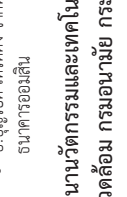
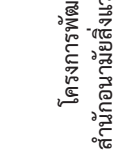
- นำในคลองบางพระมีคุณภาพดีขึ้น
- มีการคัดแยกขยะในครัวเรือน
- มีการติดตั้งถังตกไข่ในครัวเรือนที่อยู่ริมคลอง
- มีจิตอาสาพัฒนาถิ่นฐาน

- กลุ่มผู้นำ/แกนนำชุมชน/เครือข่ายอาสาสมัครที่ทำงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน
- สภาองค์กรชุมชน
- เทศบาลเมืองตราด
- กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม/สสส
- กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม/สสส. 13 ชลบุรี
- มหาวิทยาลัยศิลปากร
- นายอนุชิต ทรัพย์ดั่ง จักัด/ จนตรกรออนไลน์

- กองทุนหลักประกันสุขภาพ ตำบลหนองแวง (บางพระ)

- การเผยแพร่ผ่านสื่อ การถ่ายทอด การดูงาน การบรรยายในหน่วยงานชุมชน
- ออกข้อกำหนดให้ร้านค้า ในชุมชนไม่ใช้พรม มีการจัดทำร้านค้าต้นแบบทั้งหมดไม่ใช้พรม
- ในกาบรรจุอาหาร
- ลดละเลิก ปฏิเสธรับถุงพลาสติกใช้ถุงผ้าแทน

- ขยะเครือข่ายการใช้ถังตกไข่ในครัวเรือนไม่สุญเสียและตลาดสดในชุมชน/วัด/ราชการ

โครงการพัฒนามีชีวิตกรรมและเทคโนโลยีต้นน้ำอันเนื่องมาจากโครงการมีคุณภาพดี
 สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ร่วมกับ คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลป

ชุมชนท่ามงคล

ตำบลแม่สาคร อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน

นวัตกรรม: จัดการสิ่งแวดล้อม ลดใช้เลือดออก

ชุมชนท่ามงคล เป็นชุมชนชนบท ที่ตั้งอยู่ในเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตร (สปก.) จึงยังมีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าและบางพื้นที่ยังไม่มีกรรมสิทธิ์ ชุมชนท่ามงคล มีประชากร 576 คน ส่วนใหญ่ทำไร่ ทำนา ในชุมชนส่วนใหญ่ มีผู้สูงอายุกับเด็ก ประมาณ 1 ใน 3 ของจำนวนประชากรด้านสาธารณสุขมีปัญหาไข้เลือดออกระบาดทุกปี แกนนำชุมชนจึงมีแนวคิดการป้องกันโรคไข้เลือดออก มากกว่าแก้ไขที่ปลายเหตุ รพ.สต. จึงเข้ามาเป็นคนกลางประสานงานระหว่าง อบต. กับชาวบ้านรวมถึงหน่วยงานข้างนอกชุมชน ร่วมกันจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน จนหมู่บ้านแม่สาครเป็นหมู่บ้านปลอดไข้เลือดออก ตั้งแต่ปี 2548 เป็นต้นมา

“จัดการสิ่งแวดล้อม ลดไข้เลือดออก” ดำเนินการโดย “ใช้หลัก 5 ป.” คือ ป. ปิดฝา ป. ปลอ่ยปลาหางนกยูง ป. เปลี่ยนน้ำ ป. ปรับปรุงสภาพแวดล้อม และ ป. ปฏิบัติ และใช้มาตรการในชุมชน คือ ปรับบ้านที่มีลูกน้ำยุงลายแล้วนำเงินไปพัฒนาในหมู่บ้าน เช่น ชื้อน้ำมันเติมเครื่องพ่นยุง เป็นต้น การดำเนินงานเริ่มจากคนในชุมชนร่วมกันคัดแยกขยะครัวเรือน ผู้ใหญ่บ้าน แกนนำชุมชนให้ความร่วมมือจัดการขยะชุมชน และทำลายแหล่งเพาะพันธุ์ลูกน้ำยุงลายมีการประชุม อสม. ทุกเดือน มีการแจ้งข่าวสาร เช่น เสียงตามสายให้ชุมชนชาวบ้านทุกหลังคาเรือน คำว่าภาษาที่จะเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลาย รมรงค์พ่นหมอกควัน แจกทรายอะเบท และ อสม. ส่งเสริมการปลูกตะไคร้หอมไ้อยู่ในชุมชน และเผ้าระวังไม่ให้มีการลักลอบทิ้งขยะจากคนภายนอกชุมชน ในส่วนของ อบต. ได้จัด “ประกวดหมู่บ้านน่าอยู่” เพื่อส่งเสริมการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่สุ่มตรวจลูกน้ำยุงลายในหมู่บ้าน จัดการฝึกอบรมและสร้างจิตสำนึกการจัดการขยะ ทั้ง 6 หมู่บ้านตามนโยบาย 3Rs มีการคัดแยกขยะเพื่อนำไปขาย จัดการขยะอินทรีย์ โดยนำไปทำปุ๋ย ส่วนขยะอันตรายให้นำไปทิ้งจุดที่ อบต.กำหนดไว้ ส่วนขยะติดเชื้อจากชุมชน ให้ประชาชนคัดแยกและรวบรวมส่งให้ รพ.สต. นำไปกำจัดต่อไป มีการทำ Big cleaning day รมรงค์

ไม่ใช่โฟมและถุงพลาสติกในตลาด ส่งเสริมการใช้กล่องข้าวและใบตอง มีการดูแลป่าชุมชน รวมถึง มีการรณรงค์ให้นักเรียนกำจัดลูกน้ำยุงลายทุกวันศุกร์

ผลจากการดำเนินงานทำให้ชุมชนท่ามงคล เป็นหมู่บ้านสะอาด และ อสม. ได้รับรางวัล อสม. ดีเด่น ด้านการคุ้มครองผู้บริโภค ได้รับใบประกาศเกียรติคุณ รพ.สต. 5 ดาว และเป็น “หมู่บ้านปลอดไข้เลือดออก” แห่งแรกของอำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน

ปัจจัยความสำเร็จ คือ การใช้กลยุทธ์เข้าถึงบ้าน การประกวดเพื่อกระตุ้นให้มีการแข่งขัน และการนำประเด็นด้านสุขภาพมาเป็นเป้าหมายของการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม

ชุมชนราชธานี

ตำบลธานี อำเภอเมืองสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย

นวัตกรรม: นโยบายชุมชนสะอาด

ชุมชนราชธานี เป็นชุมชนตลาดเช้า-เย็น ตั้งอยู่ในพื้นที่เทศบาลเมืองสุโขทัยธานี มีปัญหาและมีการระบาดของโรคไข้เลือดออก ปริมาณขยะมาก เมื่อระดับประเทศมีนโยบายจังหวัดสะอาด เพื่อแก้ไขปัญหาขยะของประเทศ จังหวัดสุโขทัยได้คัดเลือกเทศบาลเมืองสุโขทัยธานี ส่งเข้าประกวดเป็น 1 ใน 18 เมืองของประเทศ เพื่อเป็นต้นแบบ **“ชุมชนสะอาด”** และให้ขยายผลครอบคลุม 12 ชุมชน โดยคนในชุมชนร่วมกันคัดแยกขยะ มีรถซาเล้งชุมชนที่เทศบาลสนับสนุนนำเศษกระดาษที่ไม่ใช่แล้ว มาทำเป็นกระดาษสา เพื่อทำสิ่งพิมพ์ ภาพนูน รูปภาพ แล้วใส่กรอบวางจำหน่าย เป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับกระดาษรีไซเคิล และเป็นผลิตภัณฑ์ สร้างรายได้ให้กับชุมชน โดยมีนายช่างศิลป์จากเทศบาลช่วยออกแบบ และกระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ สนับสนุนเครื่องปั่นกระดาษ เพื่อส่งเข้าประกวดเป็นนวัตกรรม ผลิตภัณฑ์ชุมชนรีไซเคิลจากกระดาษ ชื่อ **“จากขยะรีไซเคิลเป็นกระดาษสา”** นอกจากนี้ คิดค้นนวัตกรรมกำจัดลูกน้ำยุงลายป้องกันไข้เลือดออกชื่อ **“ปูนแดงพิชิตลูกน้ำยุงลาย”** และการสกัดสารป้องกันยุงจากการสกัดร้อนของตะไคร้หอมเพื่อให้เป็นชุมชนสะอาด ปลอดภัยจากลูกน้ำยุงลาย ปราศจากโรคไข้เลือดออก มีการเลี้ยงไส้เดือน การทำปุ๋ยหมักอินทรีย์ น้ำหมักชีวภาพ มีการรณรงค์ปลอดโฟมในถนนคนเดินทุกวันเสาร์ ยกเลิกการใช้โฟม ทั้งในชุมชนและโรงเรียน ภายใต้โครงการอาหารปลอดภัย จนได้รับรางวัล **“ถนนคนเดิน ปลอดโฟม 100 เปอร์เซ็นต์”** จากกรมอนามัย และอบรบหลักสูตร อย.น้อย เพื่อให้เป็นวิทยากรเด็กนักเรียน

นวัตกรรมนโยบายชุมชนสะอาด เป็นความร่วมมือของคนในชุมชน ช่วยกันจัดการขยะ ตั้งแต่ระดับครัวเรือนไปถึงชุมชน โดยมีเทศบาลเมืองสุโขทัยราชธานี กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรมอนามัย สสจ. รพ.สต. กระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ และมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ร่วมให้การสนับสนุนการดำเนินงาน และชุมชนได้รับรางวัล **“ถนนคนเดิน ปลอดโฟม 100 เปอร์เซ็นต์”** จากกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข

ผลของนวัตกรรมนโยบายชุมชนสะอาด ทำให้ชุมชนสะอาดขึ้น ปริมาณขยะลดลง ปลอดภัยจากโรคไข้เลือดออก สร้างอาชีพ รายได้จากผลิตภัณฑ์ของชุมชน สามารถเป็นต้นแบบชุมชนสะอาดที่จังหวัดสุโขทัย และเป็นต้นแบบของการขยายผลสู่ชุมชนอื่น ๆ

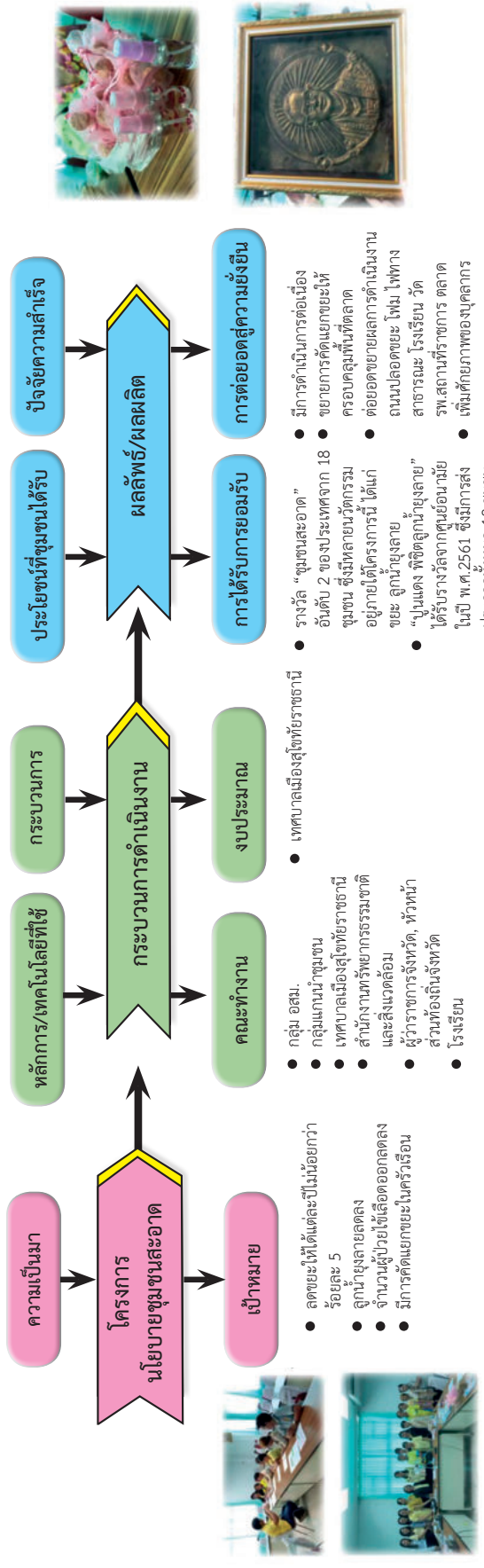
สุโขทัยโมเดล “นโยบายชุมชนสะอาด”

- ปัญหาการทิ้งขยะในชุมชนเมืองพื้นที่ค้าขาย และริมทางสาธารณะ
- พบผู้ป่วยโรคไข้เลือดออก
- นโยบายชุมชนสะอาดซึ่งเป็นนโยบายระดับประเทศของกรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ อุตสาหกรรม และพลังงาน

- การประกวดนวัตกรรมป้องกันไข้เลือดออก 12 ชุมชน
- จัดทำนวัตกรรม “ปูนแดงพิชิตลูกน้ำยุงลาย” เพื่อป้องกันลูกน้ำยุงลาย
- เทศบาลส่งเสริมให้ความรู้เรื่อง EM น้ำหมัก, เศษอาหารเพื่อนำไปเลี้ยงสัตว์
- ผลักกระดาดสาขากะยะรีไซเคิล
- โครงการ “ถนนคนเดินปลอดโฟม”
- การประชุมประจำเดือนของคณะกรรมการและรายงานเกี่ยวกับปริมาณขยะ ไข้เลือดออกโดยเทศบาล

- กำหนดเป็นนโยบาย ผู้บริหารให้การสนับสนุนและส่งเสริมเอาใจใส่
- เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานให้ความใส่ใจรับผิดชอบ ปฏิบัติหน้าที่เข้มแข็งความเสียสละเวลา เข้าถึงใกล้ชิดประชาชน
- การมีส่วนร่วมของประชาชน

โครงการพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมสำหรับชุมชนที่เอื้อต่อการมีสุขภาพดี
สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ร่วมกับ คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลป

ชุมชนถนนโค้ง

ตำบลวังทอง อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

นวัตกรรม: การจัดการขยะ สะสมแฉับ แลกรางวัล

ชุมชนถนนโค้ง เป็นชุมชนชนบทกิ่งเมือง ตั้งอยู่ในพื้นที่เทศบาลตำบลวังทอง ประชาชนส่วนใหญ่ทำการเกษตรกรรม ทำไร่ ทำนา เลี้ยงสัตว์เป็นหลัก ชุมชนถนนโค้งเป็น 1 ใน 12 ชุมชนในเขตเทศบาลตำบลวังทอง แนวคิดการพัฒนานวัตกรรม เริ่มจากปัญหาบ่อขยะเดิมที่เป็นที่ทิ้งขยะของชุมชนถูกปิดใช้งาน เพราะเกิดความขัดแย้งและมีข้อร้องเรียนในชุมชน เทศบาลจึงต้องนำขยะไปทิ้งที่บ่อเอกชนที่อยู่ไกลจากชุมชนประมาณ 40 กิโลเมตร ทำให้เสียค่าขนส่งขยะค่อนข้างสูง เทศบาลจึงหาแนวทางลดจำนวนขยะจากต้นทาง

“นวัตกรรมการจัดการขยะ สะสมแฉับ แลกรางวัล” เป็นการจัดการขยะด้วยการร่วมคิด ร่วมทำ ของชุมชนกับเทศบาลตำบลวังทอง เทศบาลจะรณรงค์มีสื่อประชาสัมพันธ์ เช่น คู่มือการคัดแยกขยะ ลดโฟม ลดป่วย ลดโลกร้อน คู่มือการลด คัดแยก และใช้ประโยชน์ขยะมูลฝอยในชุมชน และอบรมให้ความรู้กับครูและนักเรียนในโรงเรียน การดำเนินงานนี้ได้สร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ด้วยโครงการและกิจกรรมจำนวนมาก เช่น โรงเรียนมีกิจกรรม **“เกมส์บอลเจ้าปัญญา”** ให้ความรู้หลัก 3Rs แก่คนทั่วไป รณรงค์ SAY NO FOAM ในชุมชน รณรงค์ใช้ภาชนะที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมกับผู้ค้าขายในตลาด 120 ปี ภายใต้โครงการตลาด 120 ปี วิถีชาววัง ลด ละ เลิก การใช้โฟม และทำป้ายรณรงค์ในชุมชน **“ขยะหมดด้วยสองมือเรา”** ติดตั้งตู้แดงจุดเก็บรวบรวมขยะอันตรายในชุมชนละ 1 จุด รวมจำนวน 12 จุด และให้มาทิ้งในจุดที่เทศบาลรวบรวมไว้อีก 1 จุด เพื่อนำแฉับที่สะสมมาแลกของ เช่น กระจ่างที่ทำจากชองน้ำยาปรับผ้านุ่ม ไข่ เกลือ เป็นต้น เทศบาลทำถุงกระดาษใส่ยาให้กับโรงพยาบาล นำขยะติดเชื้อในบ้านที่มีผู้ป่วยมาเก็บรวบรวมไว้ที่ รพ.สต. ก่อนส่งให้โรงพยาบาลวังทองไปกำจัดอย่างถูกต้อง ส่วนขยะอันตรายอื่น ๆ ส่งให้อบจ. ไปจัดการต่อไป

ผลลัพธ์ของการดำเนินงานดังกล่าว ทำให้ปริมาณขยะในชุมชนลดลงจากเดิมที่เคยมีปริมาณขยะ วันละ 4-5 ตัน ลดลงเหลือเพียงวันละ 2-3 ตัน ชาวชุมชนทั้งบ้าน วัด เด็กนักเรียนมีความรู้ มีจิตสำนึก มีส่วนร่วมในการจัดการขยะ คัดแยกขยะตั้งแต่ครัวเรือน ผู้ค้าขายในตลาด 120 ปี มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ลด ละ เลิก การใช้โฟมหันมาใช้ของจากธรรมชาติ จนกรมอนามัยได้มอบรางวัล **“การสร้างความเข้มแข็งภาคีเครือข่ายด้านสุขาภิบาลอาหาร”** และปัจจุบันชุมชนถนนโค้งกลายเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เป็นแหล่งศึกษาดูงานของชุมชนอื่น ๆ

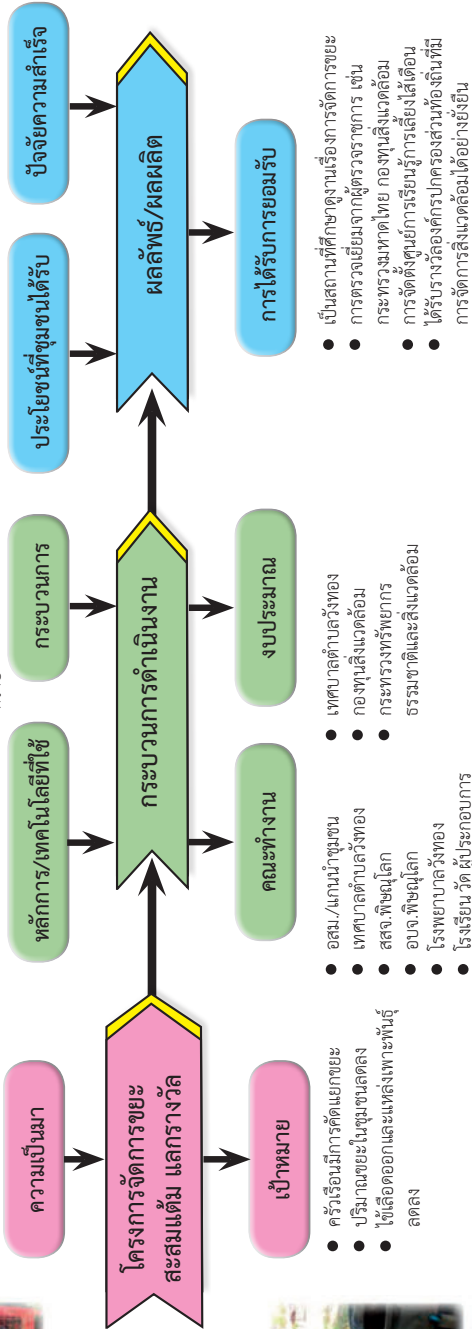
วังทองโมเดล “การจัดการขยะ สวมแม่เต็ม แลกรางวัล”

- ประชาสัมพันธ์โครงการ รณรงค์และจัดกิจกรรม และจัดทำคู่มือการคัดแยกขยะ ลดขยะ ลดโลกร้อน
- จัดกิจกรรม Say No to Foam ในตลาด 120 ปี วิถีชาวมัง
- จัดกิจกรรมการลดใช้ถุงพลาสติกในการจับตลาด
- รวบรวมของเสียอันตรายในครัวเรือน
- จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้การเรียงใส่เดือนดิน
- มีการประเมินผลโครงการทุก 6 เดือน และรายงานปริมาณขยะอันตรายที่รวบรวมได้ในแต่ละเดือนให้ชุมชนทราบ

- ปริมาณขยะหรือขยะที่มาจากนอกพื้นที่ส่งออกไป มาส่งแม่ให้ปริมาณเพิ่มมากขึ้น
- เทศบาลฯ ต้องต้องแบกรับค่าใช้จ่ายในการจัดการขยะสูงถึง 50,000 บาทต่อเดือน

- ผู้บริหารเทศบาล มีวิสัยทัศน์และให้ความสำคัญกับการจัดการขยะในพื้นที่
- ประชาชนเป็นพื้นที่ให้ความร่วมมือในทุกกิจกรรม
- มีกิจกรรมที่หลากหลายเข้าถึงทุกกลุ่มช่วงอายุ

โครงการพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมสำหรับชุมชนที่เอื้อต่อการมีสุขภาพดี
 สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ร่วมกับ คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ชุมชนหนองหลวง ตำบลหนองหลวง อำเภอลานกระบือ จังหวัดกำแพงเพชร

นวัตกรรม: การหมักสิ่งปฏิกูลเพื่อทำปุ๋ยอินทรีย์

ชุมชนหนองหลวง เป็นชุมชนชนบท อยู่ในเขต อบต.หนองหลวง เป็นพื้นที่เกษตรกรรม ประชาชนมีอาชีพทำนา ทำสวนหรือเลี้ยงปลา ปัจจุบัน อบต. ไม่มีระบบบริการสุขส้วมและระบบบำบัดสิ่งปฏิกูล จึงอาจพบการนำสิ่งปฏิกูลไปทิ้งในพื้นที่เกษตร

การพัฒนานวัตกรรมชุมชนเกิดขึ้น เนื่องจากเห็นปัญหาและรู้ว่าการผลิตข้าวมีต้นทุนสูง ต่อมา อบต. ได้ส่งเสริมสนับสนุนให้ใช้ปุ๋ยอินทรีย์แทนปุ๋ยเคมี โดยใช้ขี้ไก่เป็นส่วนผสมในช่วงแรก ต่อมามีการล้างฟาร์มไก่ด้วยสารเคมีจำพวกโซดาไฟ และอาหารเลี้ยงไก่มีสูตรผสมไม่เหมือนเดิม ทำให้ขี้ไก่มีกลิ่นเหม็นส่วนผสมปุ๋ยก็ไม่ได้คุณภาพ ชุมชนจึงเริ่มศึกษา ทดลองและได้เปลี่ยนมาใช้ขี้วัวเป็นส่วนผสมปุ๋ยแทน ผลพบว่าดีกว่าปุ๋ยขี้ไก่และต่อมาได้เริ่มทดลองใช้สิ่งปฏิกูลจากครัวเรือนมาเป็นส่วนผสมกับปุ๋ยขี้วัวและหมักโดยใช้เศษหญ้าสด แกลบ ดิน มาเป็นส่วนผสม ใช้เวลาหมักในลานตากปุ๋ย 3 เดือน มีผ้าใบปิดทับเพื่อให้จุลินทรีย์ย่อยเป็นปุ๋ยหมัก แล้วจึงเข้ากระบวนการอัดเม็ดขึ้นรูปและตากในที่ร่ม จากนั้นอีก 10 วันจึงใส่ถุงปุ๋ยเพื่อให้กลุ่มเกษตรกรนำไปใช้ และส่วนที่เหลือก็นำไปขาย

“**นวัตกรรมการหมักสิ่งปฏิกูลเพื่อทำปุ๋ยอินทรีย์**” เป็นการนำของเสียจากครัวเรือนมาทำเป็นส่วนประกอบในการผลิตปุ๋ยสำหรับใช้เองในชุมชน โดยมีการรวมกลุ่มของเกษตรกร 26 คน เพื่อตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชน โดยการสนับสนุนของ อบต.หนองหลวง รพ.สต.หนองหลวง เกษตรอำเภอ ผู้นำชุมชน เช่น ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน อสม. โรงเรียน วัด และคนในชุมชน เพื่อช่วยลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และเป็นการส่งเสริมการพัฒนาบ้านเกิด โดยมีผู้นำชุมชนที่เคยไปศึกษาดูงานที่ประเทศญี่ปุ่นและนำมาประยุกต์ใช้ในชุมชน

ผลการดำเนินงาน ทำให้คนในชุมชนเปลี่ยนแนวคิดหันมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์แทนการใช้ปุ๋ยเคมี ให้ความสนใจกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สมาชิกมีรายได้มากขึ้น มีการทำบัญชีครัวเรือน หนี้สินครัวเรือนลดลง บางครัวเรือน มีการสร้างถังหมักแก๊สชีวภาพ และยังพบว่าโรคอุจจาระร่วงลดลง คนในชุมชนร่วมมือกันมากขึ้น จนได้จัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตปุ๋ยอินทรีย์ ตำบลหนองหลวง โดยสมาชิกประมาณ 26 คน มีการบริหารจัดการเงินกองทุน ทำการตลาดและมีการปันผลกำไรให้กับสมาชิกด้วย

การพัฒนาวัตกรรมการนี้ขยายผลให้ครอบคลุมทั้งตำบล และมีแผนพัฒนาปุ๋ยอินทรีย์ที่ผลิตได้ เสนอขอการรับรองคุณภาพจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป และมีแนวคิดพัฒนาเป็นบ่อเกรอะที่ได้มาตรฐานถูกหลักวิชาการ สร้างโรงอบปุ๋ย และมีการรวบรวมสิ่งปฏิกูลจากครัวเรือนอย่างเป็นระบบ

กำแพงเพชรโมเดล “การหมักสิ่งปฏิกูลเพื่อทำปุ๋ยอินทรีย์”

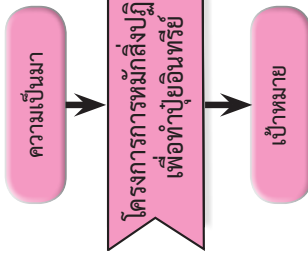
- ปัญหาการล้นของสิ่งปฏิกูลในพื้นที่การเกษตร
- การใช้สารเคมีทำให้เกิดต้นทุนการผลิตทางการเกษตรสูง
- ท้องถิ่นไม่มีระบบบริการสุขาภิบาลและระบบบำบัดสิ่งปฏิกูล

- การหมักสิ่งปฏิกูลจากวัสดุผสมร่วมกับมูลวัวและใบไม้แห้ง ระยะเวลาไม่น้อยกว่า 90 วัน แล้วทำการขึ้นรูปปุ๋ยเม็ด

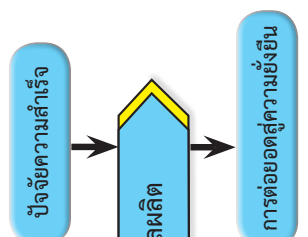
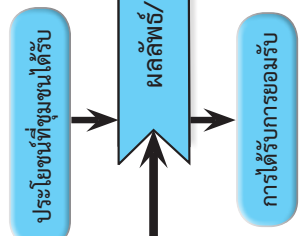
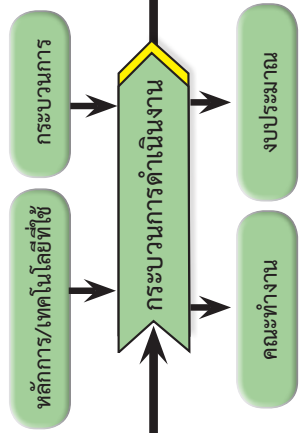
- ศึกษาสถานการณ์หมักสิ่งปฏิกูล
- จัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน
- ประชาสัมพันธ์โครงการ และชวนสมาชิกและบุคคลภายนอก
- ประชุมประจำเดือนของคณะกรรมการ เพื่อติดตามคุณภาพปุ๋ยอินทรีย์

- ลดปัญหาการล้นของทั้งสิ่งปฏิกูล
- ปัญหาด้านอนามัย
- สิ่งแวดล้อมของชุมชนได้รับการแก้ไข
- สมาชิกามีรายได้มากขึ้น
- คุณภาพดินดีขึ้น

- ทัศนคติที่ดีของคนในชุมชนและผู้บริหารระดับ อบต. เทศบาล มีวิสัยทัศน์
- ความรู้ของผู้บริหาร
- มีกฎหมายรองรับ
- เห็นด้วยภาพ

- ลดการใช้สารเคมีทางการเกษตร
- ลดต้นทุนทางการเกษตรได้
- แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิก
- ผลิตภัณฑ์ข้าวตอกมวลมาตรฐานอินทรีย์

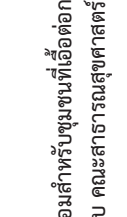
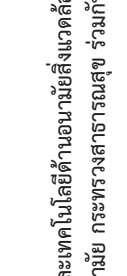
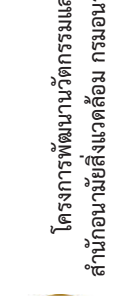

- อบรม/รพ.สช./อสม./เกษตรอำเภอ
- ผู้นำชุมชน/กลุ่มวิสาหกิจชุมชน
- โรงเรียน วัด

- อบต.
- เงินทุนของกลุ่มสมาชิก
- การจำหน่ายผลิตภัณฑ์
- ปุ๋ยหมัก
- แหล่งทุนจากหน่วยงานภายนอก

- การเผยแพร่ข่าวสารต่างๆ ผ่านสื่อ การประชาสัมพันธ์ การดูงาน การถ่ายทอดนวัตกรรมภายในและภายนอกชุมชน

- การพัฒนาระบบการส่งต่อองค์ความรู้
- การพัฒนาคุณภาพปุ๋ยหมักที่ผลิตจากสิ่งปฏิกูลให้ได้มาตรฐานเพื่อสามารถย่อยอดีตึงพาณิชย์
- การสร้างทีมงานนำการรับช่วงการดำเนินงาน
- เพิ่มศักยภาพของบุคลากร
- พัฒนาบ่อการะใช้ได้มาตรฐานตามหลักวิชาการ
- ขยายผลการดำเนินงานแก่ชุมชนอื่นๆ

โครงการพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
 สำนักงานสิ่งแวดล้อม กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ร่วมกับ คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี

ชุมชนบ้านขาม

ตำบลบ้านขาม อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น

นวัตกรรม: ธนาคารชยะ/ฉาปนกิจชยะ

ชุมชนบ้านขาม เป็นชุมชนเมืองกึ่งชนบท ประชาชนมีอาชีพทำนา รับจ้างและเลี้ยงสัตว์ มีปัญหาขยะตกค้างตามถนน ริมทาง พบการทิ้งขยะไม่เป็นที่ เป็นทาง และยังมีคนนอกพื้นที่นำขยะมาทิ้งในพื้นที่ฝังกลบขยะของ อบต.บ้านขาม ทำให้มีค่าใช้จ่ายในการฝังกลบสูง ซึ่งเป็นปัญหาของ อบต.บ้านขาม ประกอบกับในช่วงเวลานั้น รพ.สต. ต้องการลดปัญหาไข้เลือดออก เนื่องจากมีน้ำขังในขยะหรือภาชนะตามชุมชน ทำให้เกิดความคิดร่วมกันเพื่อลดปัญหาขยะทั้งในและนอกพื้นที่ จึงมีนโยบายจัดการขยะชุมชน โดยทำ **“โครงการธนาคารชยะชุมชนตำบลบ้านขาม”** ขึ้น รวมถึงจิตอาสาที่ต้องการร่วมพัฒนาชุมชน และจัดตั้ง **“คณะกรรมการจัดการขยะหมู่บ้าน”** จัดประชุมเพื่อหาชาวบ้านที่สมัครใจเข้าเป็นสมาชิกธนาคารชยะ นำกลุ่มจิตอาสาและ อสม. ไปศึกษาดูงานการจัดการขยะในที่ต่าง ๆ แล้วนำความรู้ที่ได้กลับมาอบรมให้กับชาวบ้านและทำ **“โครงการขยะแลกไข่”**

“นวัตกรรมธนาคารชยะ/ฉาปนกิจชยะ” เป็นการจัดการขยะชุมชนบ้านขามจัดการขยะเศษอาหารเพื่อหมักทำปุ๋ยและน้ำหมักชีวภาพ เพื่อลดขยะเศษอาหารที่มาจากงานบุญและบ้านเรือน เช่น เศษแตงโม รวมกันซื้อถังหมักแล้วทดลองนำน้ำหมักไปรดต้นไม้ แทนการใช้สารเคมี สร้างแรงจูงใจในการเข้าร่วมธนาคารชยะ มีรางวัลสำหรับผู้ชายชยะ เช่น รางวัลที่ 1 ได้ไข่ไก่หนึ่งแผง เป็นต้น ธนาคารชยะจะเปิดรับฝากขยะจากประชาชนเดือนละ 1 ครั้ง และจัดทำสมุดรับฝากขยะให้กับสมาชิก ผลกำไรที่เกิดขึ้นจะเป็นเงินปันผลให้กับสมาชิก เช่น สงเคราะห์ฉาปนกิจ จะประสานกับผู้รับซื้อขยะรายหลักเพื่อสืบราคาของขยะแต่ละประเภท ปรับราคาให้เหมาะสมแล้วแจ้งราคาให้สมาชิก เพื่อให้ได้รับผลประโยชน์อย่างเต็มที่ ติดป้ายราคาบริเวณจุดขายฝากให้เห็นราคาในแต่ละครั้งที่มีการขาย มีการคัดแยกขยะเพื่อเพิ่มมูลค่า จัดหาถังพลาสติก และกากน้ำตาลพร้อม EM ให้สมาชิกชุมชน เพื่อจะได้นำขยะเศษอาหารมาหมักเป็นปุ๋ย ช่วยลดขยะ ลดการหมักหมมที่เป็นแหล่งเพาะพันธุ์เชื้อโรค

ผลการดำเนินงาน ได้รับความร่วมมือจากชาวชุมชน อบต. รพ.สต. กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน โดยมีกลุ่ม อสม. เป็นพี่เลี้ยงให้ความรู้ การคัดแยกที่ครัวเรือนและนำขยะมาขาย ที่ธนาคารขยะ

ผลลัพธ์ของการมีนวัตกรรมการจัดการขยะ/ฅาปนกิจขยะ ทำให้ขยะชุมชน ลดลงไปมาก เช่น หมู่ 2 และหมู่ 16 ปริมาณขยะลดลงเหลือ 0.25 ตันต่อวัน จากเดิมที่เคยมี ถึง 0.5 ตันต่อวัน ส่วนขยะริมทางและในหมู่บ้านก็ลดลงหลังจากโครงการทำได้ประมาณ 1-2 เดือน และช่วยให้คัดแยกขยะที่เป็นพิษออกจากขยะประเภทอื่น ๆ ได้ง่าย ใช้สารเคมี น้อยลง แต่ใช้น้ำหมักชีวภาพจากการหมักขยะเปียกแทน สำหรับรดผักและต้นไม้ ชาวชุมชน มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการขายขยะ โดยการนำเข้าบัญชีสมาชิก แล้วจึงปันผลทุก 6 เดือน โดยรายได้ส่วนที่หนึ่งเข้า “กองทุนขยะ” ร้อยละ 30 ปันผลให้สมาชิกร้อยละ 30 และ ค่าตอบแทนของคณะกรรมการร้อยละ 40 มีการเก็บค่าแรกเข้า 100 บาท ลงในบัญชีสมาชิก ทุกคน และมีเงินฅาปนกิจสงเคราะห์ให้กับสมาชิก

บ้านขามโมเดล “ธนาคารขยะ/ฉาปนกิจขยะ”

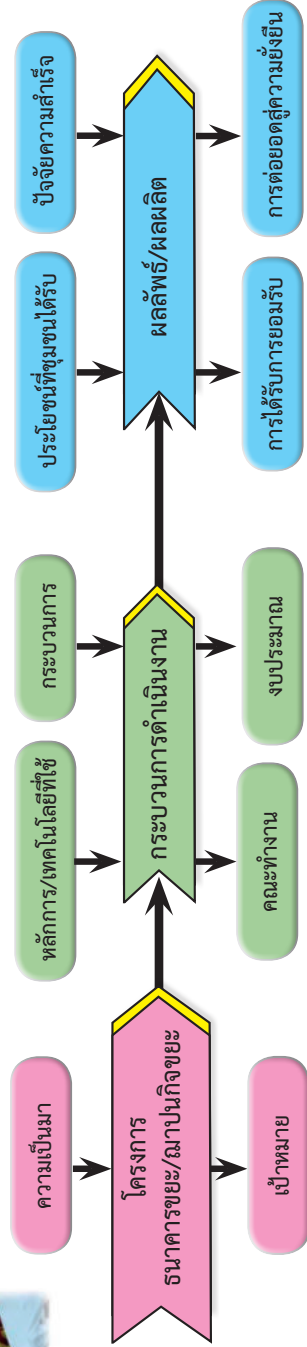

- การทิ้งขยะไม่เป็นที่ ถังขยะไม่เพียงพอ เป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์นำโรค
- ไม่มีการจัดการที่เหมาะสม
- ไม่มีหน่วยงานรับผิดชอบ
- พบโรคใช้เลือดออกกระบาด ในชุมชน

- ประชาสัมพันธ์โครงการ รับสมัครสมาชิกและจัดตั้งธนาคารขยะ
- รับซื้อขยะ recycle ทุกวันเสาร์แรกของเดือนและคณะกรรมการคัดแยกขยะไว้รอจำหน่าย และติดต่อผู้รับซื้อขยะมารับซื้อขยะของสมาชิก
- นำเงินจากการขายขยะของสมาชิกเข้าธนาคารขยะ เมื่อสมาชิกเจ็บป่วยหรือเสียชีวิตให้ภรรยาสงเคราะห์ตามข้อตกลงและมีการปันผลเงินฝากทุกสิ้นปี

- หลัก 3Rs

- ความเข้มแข็งของคณะกรรมการฯ ที่ต่อเนื่องและความเสียละมิจต่อสภาฯ
- การมีส่วนร่วมของสมาชิก

- ลดปริมาณขยะในชุมชน
- ไม่ใช้วิธีการสงเคราะห์สมาชิกที่เข้าร่วมโครงการไม่ได้
- จากการขายขยะ
- ชุมชนมีการคัดแยกขยะในครัวเรือน

- คณะกรรมการกองหน้า
- รพ.สต.บ้านตาม
- ศูนย์อนามัยที่ 7 ขอนแก่น
- หมู่บ้านข้างเคียง
- องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านขาม
- กองทุนหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าระดับท้องถิ่น

- เป็นสถานที่ดูงานการจัดการขยะในพื้นที่ชุมชน
- เผยแพร่กิจกรรมใน Social Media

- ส่งเสริมกิจกรรมให้ครอบครัวกลุ่มในหมู่บ้านเรียน
- ขยายผลให้ครอบครัวกลุ่มทุกหลังคาเรือนและทุกหมู่บ้าน

กรมอนามัย
กรมอนามัยสิ่งแวดล้อม กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ร่วมกับ คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

โครงการพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เอื้อต่อการมีสุขภาพดี
สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ร่วมกับ คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

กรมอนามัย
กรมอนามัยสิ่งแวดล้อม กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ร่วมกับ คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

กรมอนามัย
กรมอนามัยสิ่งแวดล้อม กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ร่วมกับ คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

กรมอนามัย
กรมอนามัยสิ่งแวดล้อม กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ร่วมกับ คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

กรมอนามัย
กรมอนามัยสิ่งแวดล้อม กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ร่วมกับ คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

กรมอนามัย
กรมอนามัยสิ่งแวดล้อม กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ร่วมกับ คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ชุมชนนาป่าแซง ตำบลนาป่าแซง อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ

นวัตกรรม: คณะกรรมการไถนาป่าแซง บัณฑิตกัน

ชุมชนนาป่าแซง เป็นชุมชนชนบท ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม คนในชุมชนนาป่าแซง มีปัญหาสุขภาพเกี่ยวกับเป็นโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง ปัญหาขยะ และการจัดการสิ่งปฏิกูล ซึ่งยังไม่มีมีการกำจัดที่ถูกสุขลักษณะ รวมทั้งมลพิษอากาศจากการเผาตอซังข้าว ในระยะแรก เริ่มดำเนินการเมื่อปี 2553 มีแกนนำเป็นหน่วยงานด้านสาธารณสุข และ อสม.ที่เป็นตัวเชื่อมประสานผู้คนเข้ามาร่วมกันวางแผนการดูแลสุขภาพคนในชุมชน มีการจัดทำแผนที่ชุมชน เพื่อวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของชุมชน และเกิดกระบวนการทำงานร่วมกันจัดทำธรรมนูญสุขภาพะชุมชนตำบลนาป่าแซงขึ้น โดยมีท้องที่ ท้องถิ่น อำเภอ รพ.สต. และภาคประชาชนเข้ามาร่วมกันร่างธรรมนูญ จึงเรียกเป็น **“คณะกรรมการไถนาป่าแซง บัณฑิตกัน”** และใช้เป็นแผนในการพัฒนาตำบลทุก ๆ ด้าน การแก้ปัญหาของชุมชนจะใช้การวิจัย ค้นหาทุนทางสังคม ค้นหาและวิเคราะห์ปัญหา จัดเก็บข้อมูลชุมชน ประมวลผลแล้วนำไปวางแผนการแก้ไขและพัฒนา

ต่อมาในปี 2558 มีกรณีผู้ป่วยไม่มีญาติ ชุมชนจึงเข้ามาดูแลร่วมกับหน่วยงานในพื้นที่ เช่น อบต. สสอ. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน โดยให้คนในชุมชนช่วยกันบริจาคค่ารักษาพยาบาล จัดรถรับ-ส่งไปโรงพยาบาล และผลัดเปลี่ยนกันมาดูแลผู้ป่วย จึงมีโครงการ **“ไถนาป่าแซง บัณฑิตกัน”** เกิดขึ้น และได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก สปสช. มีการตั้งกองทุนวันละ 1 บาท เพื่อช่วยดูแลสวัสดิการและสุขภาพผู้ป่วย จำนวน 85 ราย และในปี 2560 ได้ขยายโครงการไปเชื่อมโยงกับภารกิจของท้องถิ่น กลายมาเป็น **“คณะทำงานไถนาป่าแซง บัณฑิตกัน”** ทำหน้าที่ดูแลสุขภาพคนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยมีความร่วมมือแบบพหุภาคีจากหน่วยงานรัฐ ภาคเอกชนและชุมชน มีจิตอาสาช่วยดูแลสุขภาพของผู้ป่วยครอบคลุมทั้ง 5 กลุ่มวัย และดูแลด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมด้วย คณะทำงานจะประชุมร่วมกันทุกเดือน เพื่อรับรู้ปัญหาและหาทางแก้ไขร่วมกัน มีการแยกประเด็นปัญหาและจัดระบบบริหารจัดการ จัดสรรคน เงิน เครื่องมือให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ด้วย

นวัตกรรม “คณะกรรมการไชนาป่าแข่ง บัณฑิตกัน” เป็นการจัดการชุมชนด้วยการทำงานเป็นหมู่คณะที่ชื่อว่า “คณะกรรมการบริหารระดับตำบลไชนาป่าแข่ง” ที่มาจากความร่วมมือของทุกภาคส่วน ทั้งพระ ครู สภาเด็กและเยาวชน อบต. สสอ. รพ.สต. และมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในกันเองและระหว่างกัน มีกองทุนหมู่บ้าน “กองทุนไชนาป่าแข่ง” โดยเก็บเงินหลังคาเรือนละ 100 บาท เพื่อดูแลสุขภาพ รวมทั้งเงินบริจาค เงินสมทบ และเงินเพื่อการดูแลสุขภาพของ สปสช. และมีงบประมาณดูแลผู้สูงอายุติดบ้านติดเตียง ประมาณ 200,000 บาท จัดสรรเงินเพื่อการวิจัยด้านผู้สูงอายุ จัดรถรับส่งผู้ป่วย ตั้งสภาเด็กและเยาวชนให้มาสนับสนุนการทำงาน โดยการทำงาน เน้น 5 ด้าน คือ ด้านการเมือง การปกครอง ด้านสังคม (5 กลุ่มวัย) ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ (สร้างรายได้) ด้านสุขภาพ และด้านสภาวะแวดล้อม โดยใช้หลักการ 3 สร้างคือ สร้างการมีส่วนร่วม สร้างความเข้มแข็ง สร้างเศรษฐกิจ และ 3 ลด คือ ลดความซ้ำซ้อน (ของงานในแต่ละหน่วยงาน) ลดความขัดแย้ง และลดความเหลื่อมล้ำ ซึ่งช่วยให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมรู้สึกเป็นเจ้าของ เกิดสำนึกรักษ์บ้านเกิด หวงแหนสิ่งที่ตนเองและชุมชนมี เช่น ป่าไม้ ลำคลอง สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ในชุมชน จนมาร่วมอนุรักษ์ดูแล และแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนได้

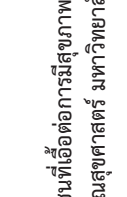
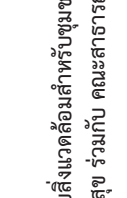
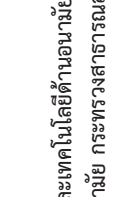
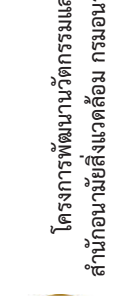
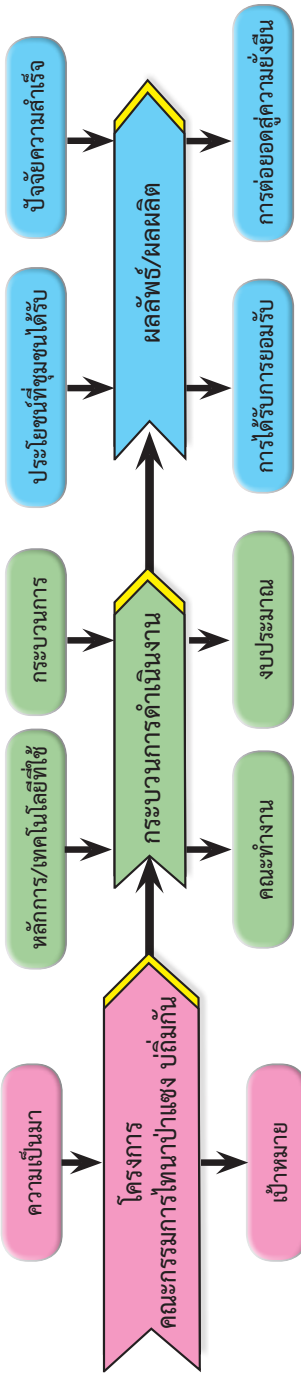
นาป่าแขงโมเดล “คณะกรรมการไทนาป่าแขง บัฒมกัน”

- พบผู้ปวยซึ่งขาดผู้ดูแล
- ปัญหาการทิ้งขยะในชุมชน
- ปัญหาโคกใช้เลือกออก
- ต้องการคณะกรรมการในชุมชนเพื่อช่วยเหลือนโยบายในชุมชนให้ครอบคลุมทุกด้าน

- จัดตั้งคณะกรรมการไทนาป่าแขง บัฒมกัน
- จัดทำธรรมนูญของชุมชน
- ขับเคลื่อนโดยใช้กิจกรรม “รวมแล้วแยก” “รวม” หมายถึง คน สิ่งของ งบประมาณ “แยก” หมายถึง รับผิดชอบไม่ได้รับการดูแล ทั้ง 5 ด้านหลัก ได้แก่ สิ่งคม การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สุขภาพ และ สิ่งแวดล้อม
- หลัก 3Rs
- เตาเผาขยะอุณหภูมิ 1,000 องศาเซลเซียส ของหมู่ 9

- ความสามัคคี ความร่วมมือในชุมชน
- ผู้นำและทีมงานมีความเข้มแข็ง
- การจัดการอย่างมีส่วนร่วมด้วยหัวใจการรักชุมชนอยู่
- การสร้างการช่วยเหลือเกื้อกูล “ไม่ผู้ตำบลนำอยู่ ควบคู่สุขภาพที่ดี ประชาชนมีส่วนร่วมทุกด้าน เชื่อมประสานอย่างไร้รอยต่อ”

โครงการพัฒนวัตกรรมการและเทคโนโลยีด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
สำนักงานวิจัยสิ่งแวดล้อม กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ร่วมกับ คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ชุมชนบ้านโนนตลาดพัฒนา ตำบลหนองแวง อำเภอสรีนคร จังหวัดสุรินทร์

**นวัตกรรม: หมู่บ้านสะอาด ธรรมชาติสวยงาม
สู่ตำบลปลอดภัยเลือดออกอย่างยั่งยืน**

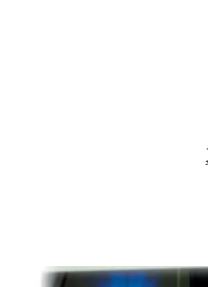
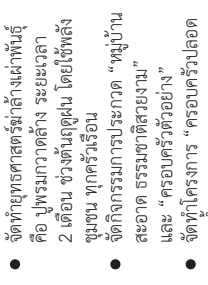
ชุมชนบ้านโนนตลาดพัฒนา เป็นชุมชนชนบท ประชาชนส่วนใหญ่ทำอาชีพเกษตรกรรม ในปี 2548 มีปัญหาด้านความสะอาดของสภาพแวดล้อมและมีโรคไข้เลือดออกระบาด มีผู้ป่วยไข้เลือดออกสูงเป็นอันดับต้น ๆ ของประเทศ ในระยะแรก จึงได้ร่วมกันจัดการสิ่งแวดล้อมในบ้านเรือนและชุมชน เพื่อให้ชุมชนสะอาด มุ่งแก้ไขปัญหาคือ จัดการมูลฝอยในชุมชนที่เป็นแหล่งเพาะพันธุ์โรคตามแนวทาง **“3 เก็บ ป้องกัน 3 โรค”** ของกระทรวงสาธารณสุข

ต่อมา อบต.หนองแวง ได้ทำ **“โครงการประกวดหมู่บ้านสะอาด ธรรมชาติสวยงาม”** เน้นสร้างความสะอาดใน 3 พื้นที่ ได้แก่ 1. ครั้วเรือน ห้องครัวและห้องน้ำ 2. บ้านเรือนและแหล่งเพาะพันธุ์ลูกน้ำยุงลาย 3. ชุมชนโดยรอบ เพื่อให้แต่ละครัวเรือนปรับเปลี่ยนทัศนคติเอาใจใส่สุขอนามัยและความสะอาด เพื่อป้องกันและตัดวงจรโรคไข้เลือดออกและเชื้อโรคต่าง ๆ ในชุมชน และเพื่อประสานการทำงานระหว่างกลุ่มผู้นำ อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) และหน่วยงานอื่น ๆ ทำให้ชุมชนสะอาดและเป็นระเบียบขึ้น ส่งผลให้ ไม่มีไข้เลือดออก โดยไม่ต้องมีการพ่นสารเคมีไต่ยุง จึงเป็นที่มาของ **“ชุมชนสะอาดปลอดภัยเลือดออก”** และ **“โครงการหมู่บ้านสะอาด ธรรมชาติสวยงาม”** โดยทุกหมู่บ้านจัดกิจกรรมทำความสะอาด 3 ครั้งต่อปีงบประมาณ มีโครงการหลัก คือ โครงการประกวด **“หมู่บ้านสะอาด ความสะอาดและเป็นระเบียบเรียบร้อย”** ที่เริ่มมาตั้งแต่ปี 2551 โครงการประกวด **“ครอบครัวตัวอย่าง (ต้นแบบ) ความสะอาดและเป็นระเบียบเรียบร้อย”** และโครงการ **“ครอบครัวปลอดลูกน้ำยุงลาย 2556 - 2560”** มี อสม. คอยตรวจสอบติดตามทุก 7 วัน ผู้นำชุมชนช่วยกระตุ้นลูกบ้านมอบรางวัล **“คนดีศรีหนองแวง”** และส่งเสริมให้เด็ก ๆ ไม่ทิ้งขยะและนำมาแลกรางวัลการทำงานในทุกโครงการ จะมีผู้นำชุมชนโดยผู้ใหญ่บ้านและ อสม. ลงพื้นที่ไปสร้างการมีส่วนร่วมถึงระดับครัวเรือน ไปพูดคุยสร้างความเข้าใจและปฏิบัติตนเป็นตัวอย่าง

ผลการดำเนินงาน ทำให้ปริมาณขยะแต่ละครัวเรือน ลดลงจาก 26 กิโลกรัม เหลือ 12 กิโลกรัมต่อเดือน ชาวบ้านมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจัดการขยะ และจัดสภาพแวดล้อมรอบบ้าน เกิดความร่วมมือกันบริหารจัดการชุมชนและเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทิศทางที่ดี โดยมีปฏิทินเพื่อการพัฒนาชุมชน ส่งผลให้ชุมชนสะอาด เป็นระเบียบ ไม่มีแหล่งเพาะพันธุ์ลูกน้ำและแหล่งรังโรค ลดการเกิดโรคไข้เลือดออกและโรคจากสิ่งแวดล้อม ซึ่งปัจจุบันเป็นปีที่ 11 ที่ไม่มีโรคไข้เลือดออก ลดค่าใช้จ่ายในการซื้อสารเคมีฉีดพ่นไล่ยุงของ อบต. คนในชุมชน วัด และโรงเรียน ร่วมกันทำงาน และถ่ายทอดความรู้และปลูกฝังการจัดการสิ่งแวดล้อมให้เด็ก ๆ ชุมชนเป็นแหล่งศึกษาดูงานให้กับตำบลใกล้เคียง

สุรินทร์โมเดล “หมู่บ้านสะอาด ธรรมชาติสวยงาม สู่ตำบลปลอดไข้เลือดออกอย่างยั่งยืน”

- ชุมชนไม่สะอาด
- เกิดการระบาดของโรคไข้เลือดออกในชุมชน ทำให้จำนวนผู้ป่วยโรคไข้เลือดออกสูงเป็นอันดับต้นๆ ของประเทศ

- จัดทำยุทธศาสตร์สามด้านแก่พื้นที่ คือ ปูพรมবাদล้าง ระยะเวลาดำเนินงาน 2 เดือน ช่วงต้นฤดูฝน โดยใช้พลังชุมชน ทุกครัวเรือน
- จัดกิจกรรมการประกวด “หมู่บ้านสะอาด ธรรมชาติสวยงาม” และ “ครอบครัวตัวอย่าง”
- จัดทำโครงการ “ครอบครัวปลอดอุจจาระเสีย”
- ประชุมสรุปผลการประกวดประจำวัน
- รายงานประเมินผลความพึงพอใจ/รับฟังความคิดเห็น และสรุปการดำเนินงาน
- การผลิตผู้รุ่นใหม่

- ผู้มีส่วนร่วมกับความร่วมมือ
- การสนับสนุนจาก อบต.
- การมีส่วนร่วมของประชาชน/ ครัวเรือน

ความเป็นมา

โครงการหมู่บ้านสะอาด ธรรมชาติสวยงาม สู่ตำบลปลอดไข้เลือดออกอย่างยั่งยืน

เป้าหมาย

- ครัวเรือนทั้งตำบลเข้าร่วมโครงการหมู่บ้านสะอาด ธรรมชาติสวยงาม
- ลดแหล่งเพาะพันธุ์ลูกน้ำยุงลาย
- ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมบริหารจัดการและสร้างแรงจูงใจที่ตรงกันในการสร้างหมู่บ้านให้น่าอยู่อาศัยเป็นระเบียบเรียบร้อย

หลักการ/เทคโนโลยีที่ใช้

กระบวนการดำเนินงาน

คนละทำกัน

- กลุ่มกำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน
- กลุ่ม อสม.
- อบต. หนองแวง
- ศูนย์อนามัยที่ 9 นครราชสีมา
- รพ.สต./สสอ.

ประโยชน์ที่ชุมชนได้รับ

ผลลัพธ์/ผลผลิต

การได้รับการยอมรับ

- เป็นสถานที่ดูงานด้านการจัดการชุมชนในพื้นที่ชุมชนชนบทระดับชาติ
- รางวัลการริเริ่มจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อมด้านการป้องกันไข้เลือดออกระดับศูนย์

ปัจจัยความสำเร็จ

การต่อยอดสู่ความยั่งยืน

- การปลูกฝังด้านพฤติกรรมการทิ้งขยะที่ถูกต้องให้แก่เด็ก
- การส่งเสริมให้ทุกครัวเรือนในหมู่บ้านเข้าร่วมโครงการประกวด
- การขยายผลการดำเนินงานไปยังหมู่บ้านอื่น ๆ
- ปลูกฝังพฤติกรรมทำลายแหล่งเพาะพันธุ์ลูกน้ำยุงลาย

โครงการพัฒนาวัตกรรมการและเทคโนโลยีด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมสำหรับชุมชนเพื่อจัดการมีสุขภาพดี
สำนักงานวิจัยสิ่งแวดล้อม กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ร่วมกับ คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี

ดาวน์โหลดเอกสาร
กลุ่มเครือข่ายนวัตกรรม อสม. ชุมชน

ชุมชนบุลำดวนใต้

ตำบลในเมือง อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์

นวัตกรรม: บุลำดวนใต้ปลอดภัย

ชุมชนบุลำดวนใต้ เป็นชุมชนที่มีความเป็นเมืองสูง ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองบุรีรัมย์ มีผู้คนจากนอกชุมชนเข้ามาพักอาศัยเป็นจำนวนมาก อาทิ นักเรียน นักศึกษา และคนมาทำงานในเขตเทศบาล มีหอพักมากถึง 90 แห่ง และเนื่องจากจังหวัดบุรีรัมย์เป็นเมืองท่องเที่ยว จึงมีนโยบายให้ความสำคัญกับความสะอาด และต้องการลดปริมาณขยะที่ต้องนำไปฝังกลบ ซึ่งบ่อขยะกำลังจะเต็มในอีก 2 ปีข้างหน้า ดังนั้น เทศบาลเมืองบุรีรัมย์จึงส่งเสริมชุมชนดำเนิน “โครงการหอพักสีเขียว” เพื่อให้คนในชุมชนปรับพฤติกรรมการคัดแยกขยะ โดยมี อสม. เป็นกลไกสำคัญเชิญชวนเจ้าของหอพักและคนในชุมชนเข้าร่วมโครงการ “การประกวดหอพักสีเขียว” มอบรางวัลโดยนายกเทศมนตรี

นวัตกรรม “**บุลำดวนใต้ปลอดภัย**” เป็นความร่วมมือกันของคนในชุมชนจัดการขยะ ตั้งแต่ต้นทาง คือ เทศบาล เจ้าของหอพัก ผู้อยู่อาศัยและส่วนงานในพื้นที่ต่าง ๆ โดยได้รับการสนับสนุนจากเทศบาลและหน่วยงานข้างนอก เช่น กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

หอพักสีเขียว เมื่อเจ้าของหอพักเข้าร่วมโครงการและกำหนดมาตรการให้คนในหอพักมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามกฎ และฝึกนิสัยรักสะอาด นอกจากนี้ยังมีวัดในพื้นที่จำนวน 3 วัด โครงการที่ดำเนิน “**วัดสีเขียว**” ให้ความรู้แก่คนมาวัด นำพวงหรีดไปหมักเป็นปุ๋ยหมักและรีไซเคิลขยะในวัด พระจะเทศน์เกี่ยวกับการคัดแยกขยะให้ญาติโยมฟัง โรงเรียนทำโครงการ “**โรงเรียนปลอดภัย**” ปลุกจิตสำนึกและสร้างนิสัยให้เด็ก ๆ คัดแยกขยะ และนำไปบอกผู้ปกครองที่ส่งเสริมการประดิษฐ์สิ่งของจากขยะ และตอนเช้าแถวหน้าเสาธงมีการให้ความรู้เรื่องคัดแยกขยะด้วย

นวัตกรรม “**บุลำดวนใต้ปลอดภัย**” ทำให้ไม่มีขยะตกค้างต่อเนื่อง 4 ปีมาแล้ว ไม่พบผู้ป่วยโรคไข้เลือดออก โรคระบบทางเดินอาหารและน้ำ ประชาชนและผู้พักในหอพักมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม โดยคัดแยกขยะและให้ความร่วมมือนำขยะมาทิ้งตามเวลาที่กำหนดและมีกิจกรรมต่อเนื่อง เพื่อปลูกฝังการจัดสภาพแวดล้อมชุมชนให้เอื้อต่อการมีสุขภาพดีให้กับลูกหลาน และ อสม. รุ่นต่อไป

ชุมชนกะมียอ

ตำบลกะมียอ อำเภอเมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานี

นวัตกรรม: การจัดการขยะรีไซเคิล

บ้านกะมียอ เป็นหมู่บ้านเก่าแก่กว่า 400 ปี ตั้งอยู่ในพื้นที่ของ อบต. กะมียอ มีประชากร จำนวน 769 คน มี 162 ครัวเรือน คนในชุมชนนับถือศาสนาอิสลาม มีอาชีพทำการเกษตรและทำหมวกกะปิเยาะ ที่ผ่านมามีปัญหาจึงมีเศษวัสดุเหลือใช้กองทับถมกัน มีการเผาเศษวัสดุที่เหลือใช้ มีการทิ้งขยะในที่สาธารณะ ทำให้บริเวณบ้านเรือนสกปรก น้ำขัง ในปี 2558 แกนนากลุ่มเยาวชนในพื้นที่ ได้เห็นปัญหาเกี่ยวกับการจัดการขยะในชุมชน เช่น การเผาขยะในชุมชน ขยะจากตลาดนัดวันศุกร์ และขยะจากการรวมกลุ่มเล่นฟุตบอลของกลุ่มวัยรุ่น เป็นต้น ทำให้เกิดแนวคิดที่จะคัดแยกขยะต้นทาง และนำขยะรีไซเคิลประเภทขวดพลาสติก ขวดแก้ว ไปขาย จึงได้รวมตัวกันในกลุ่มผู้ชายซึ่รอโซเล่ (รถสามล้อพ่วง) ออกเก็บขยะตามครัวเรือน ทุกวันพุธและศุกร์ เริ่มดำเนินการนำร่องในหมู่ 2 หมู่ 3 และหมู่ 6 ให้มีการทำ Big Cleaning Day โดยเอาตะแกรงใส่ขยะรีไซเคิลตั้งไว้หน้าบ้าน ขยะที่เก็บมาจากครัวเรือนจะนำมารวมกันไว้ที่มัสยิด เมื่อมีมากพอก็จะนำไปขาย นำรายได้สนับสนุนมัสยิดเพื่อจ่ายค่าน้ำ ค่าไฟ และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ และเรียกว่า **“ขยะความดี”** หรือ **“ขยะแลกบุญ”**

การทำงานของกลุ่มเยาวชนที่เรียกกันว่า **“รวมพลคนกะมียอ”** เป็นการทำงานด้วยจิตอาสา ไม่เพียงแต่เรื่องขยะในชุมชน ยังรวมถึงการช่วยเหลือผู้สูงอายุในชุมชน พาผู้สูงอายุติดบ้าน ติดเตียงไปพบแพทย์ ร่วมจัดกิจกรรมดูแลผู้สูงอายุ ช่วยเหลือเรื่องน้ำท่วม ชวนเพื่อนคนอื่น ๆ ให้เข้าร่วมชมรมและเลิกยาเสพติด เป็นต้น จนผลงานเป็นที่ยอมรับทั้งในและนอกชุมชน และได้รับเชิญไปเป็นวิทยากรแลกเปลี่ยนเรียนรู้จัดกิจกรรมในชุมชนอื่น ๆ และได้เป็นตัวแทนระดับเขตไปประกวดเมืองสุขภาพดีตำบลกะมียอ ขับเคลื่อนงานส่งเสริมสุขภาพทุกกลุ่มวัยและอนามัยสิ่งแวดล้อม โดยใช้มัสยิดเป็นศูนย์รวมจิตใจ

นวัตกรรม **“การจัดการขยะรีไซเคิล”** เป็นการจัดการขยะที่ริเริ่มโดยกลุ่มเยาวชน ต่อมาหน่วยราชการ เช่น อบต. และ รพ.สต. เข้าร่วมมาให้ความรู้การคัดแยกขยะรีไซเคิล และการจัดการขยะอินทรีย์กับคนในชุมชน โดยมีครู กศน. มหาวิทยาลัยสงขลลา และเจ้าหน้าที่จากสำนักงานสิ่งแวดล้อมจังหวัดมาร่วมให้ความรู้ มีสภาขับเคลื่อนชุมชนกะมียอนำอยู่ ประชุมพูดคุยกันแบบสภากาแฟผ่านทางศูนย์การเรียนรู้ประจำมัสยิด ชื่อ **“KAMIYO MODEL”**

K: Khidmat คือ พลังจิตอาสา A: Action ทำกิจกรรมเพื่อสนองปัญหา M: Masjid มัสยิดคือ ศูนย์กลางการพัฒนา I: Infinity การพัฒนาไม่มีที่สิ้นสุด Y: Young blood ชับเคลื่อนงาน โดยพลังประชาชนและ O: Ownership ทุกคนเป็นเจ้าของชุมชน จนมีข้อตกลงการจัดการ ขยะอันตรายและกล่องโฟม จัดทำแนวทางแก้ปัญหาขยะริมคลอง จัดกิจกรรมศึกษาดูงาน จัดการขยะชุมชนที่อำเภอควนโดน จังหวัดสตูล

ผลการดำเนินงานดังกล่าวทำให้ชุมชนกะมียสามารถแก้ไขปัญหาด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมของชุมชนได้ ขยะชุมชนลดลงจนถึงไม่มีขยะ มีรายได้เข้ามัสยิดและมีเงินจัดกิจกรรมให้ผู้สูงอายุในชุมชน ส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่มีจิตสำนึกที่ดี การเผาขยะที่จะสร้างมลพิษในชุมชน ก็หมดไป การใช้โฟม การใช้พลาสติกมีน้อยลง ชุมชนตื่นตัวเรื่องจัดการขยะรีไซเคิลและมีแผนจะขยายการดำเนินงานครอบคลุมทุกหมู่บ้านและขยายไปในโรงเรียน

กะมียอโมเดล “การจัดการขยะรีไซเคิล”

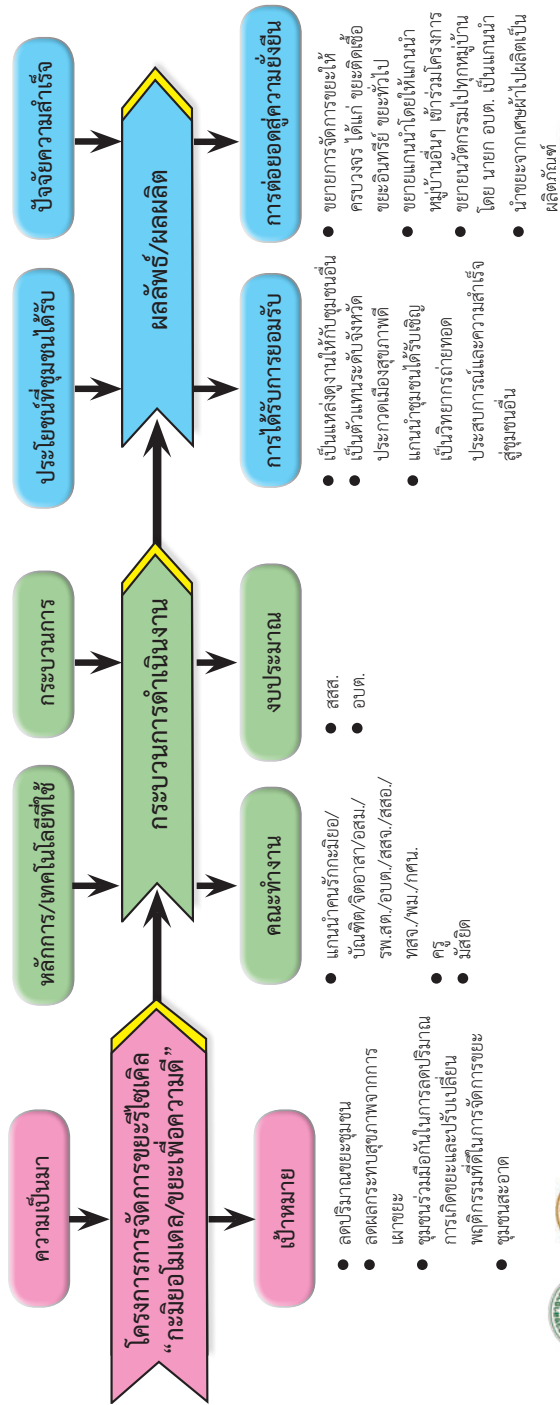
- จัดตั้งโครงการและคณะทำงาน
- แคนน้ำเป็นแบบอย่าง เช่น คัดแยกขยะ ลดใช้ถุงพลาสติก ใช้ถุงผ้าไปจ่ายตลาด
- จัดทำโครงการภาวาระยะแรกสุด เพื่อเก็บขยะรีไซเคิล
- สภาภาคพื้นศีลื้อนชุมชนกะมียอ KAMIRO MODEL
- ข้อตกลงการจัดการขยะอันตราย แนวทางการจัดการขยะรีไซเคิล
- ประชุม และพูดคุยหลังจากหมด
- รายงานปริมาณขยะและรายได้จาก การขายขยะรีไซเคิลของมัสยิด

- ปริมาณขยะเพิ่มขึ้นจากการ จักกิจกรรมและเศษผ้าจากการทำหมวก กะบียะ
- ชุมชนกำจัดขยะโดยีเินมา เกิดผลเพิ
- บริเวณบ้านเรือนสกปรก มีน้ำขัง
- พบปัญหาสุขภาพในชุมชน เช่น โรคระบบทางเดินหายใจ โรคเลือดออก

- กลยุทธ์ “แกนนำทำก่อน” บ้านแกนนำสะอาด
- การมีพี่เลี้ยงจิตอาสา มีมัสยิด เป็นศูนย์กลางการพัฒนา
- การขับเคลื่อนงานโดยพลังประชาชน การส่งต่อให้คนรุ่นต่อไป “young blood”
- การสร้างความรู้สึก “ทุกคนเป็นเจ้าของชุมชน”

- ครอบคลุมขยะชุมชน
- ลดผลกระทบสุขภาพจากการเผาขยะ
- ชุมชนร่วมมือกันในการลดปริมาณ การเกิดขยะและปรับเปลี่ยน พฤติกรรมที่ดีในการจัดการขยะ
- ชุมชนสะอาด

- แกนนำคนรักกะมียอ/ บัณฑิต/จิตอาสา/อสม./ รพ.สต./อบต./สตจ./สตจ./ พศจ./พม./กศน.
- ครู
- มัสยิด

- สสส.
- อบต.

- เป็นแหล่งทุนให้กับชุมชนอื่น
- เป็นตัวแทนระดับจังหวัด
- ประกวดเมืองสุขภาพดี
- แกนนำชุมชนได้รับเชิญ
- เป็นวิทยากรถ่ายทอด
- ประสบการณ์และความสำเร็จ
- ชุมชนอื่น

- ขยายการจัดการขยะให้ ครบวงจร ได้แก่ ขยะติดเชื้อ ขยะอันตราย ขยะทั่วไป
- ขยายแกนนำต่อไปแกนนำหมู่บ้านอื่นๆ เข้าร่วมโครงการ
- ขยายนวัตกรรมไปทุกหมู่บ้าน โดย นาย อบต. เป็นแกนนำ
- นำขยะจากเศษผ้าไปผลิตเป็น ผลิตภัณฑ์

โครงการพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมสำหรับชุมชนที่เอื้อต่อการมีสุขภาพดี
 สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ร่วมกับ คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลป

ชุมชนควนโดนใน ตำบลควนโดน อำเภอควนโดน จังหวัดสตูล

นวัตกรรม: การจัดการขยะชุมชนเป็นศูนย์

ชุมชนควนโดนใน ตั้งอยู่ในตำบลควนโดน ประชาชนนับถือศาสนาอิสลาม เป็นชุมชนขนาดใหญ่ มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม การพัฒนา **“นวัตกรรมจัดการขยะชุมชนเป็นศูนย์”** เริ่มดำเนินการเมื่อปี 2549 เนื่องจากชุมชนมีขยะจำนวนมาก ทิ้งข้างถนน ไม่มีการคัดแยกก่อนทิ้ง ทิ้งกิ่งไม้ ใบไม้ ปะปนกับขยะทั่วไป ทำให้มีปริมาณขยะเพิ่มขึ้น และมีค่าใช้จ่าย จึงมีความคิดว่าควรจะคัดแยกขยะ อบต.ควนโดน จึงจัดทำประชาคม เพื่อให้คนในชุมชนมาร่วมมือกัน มีกิจกรรมให้ชาวบ้านมีส่วนร่วม โดยเทศบาลสนับสนุนงบประมาณชุมชนละ 3,900 บาท แต่งตั้งคณะกรรมการด้านการจัดการขยะ แล้วสื่อสารให้คนในหมู่บ้านมีความรู้เกี่ยวกับการคัดแยกขยะเป็นประเภทขยะที่นำกลับมาใช้ใหม่และนำไปทำปุ๋ยและน้ำหมัก โดยเริ่มที่คัดแยกขยะในชุมชน ส่งเสริมการใช้ถุงผ้า ลดใช้โฟม มีแกนนำชุมชน และ อสม. เป็นพี่เลี้ยง ดำเนินงานต่อเนื่องครอบคลุมทั้ง 7 ชุมชน มีกิจกรรมของกลุ่มเยาวชน เช่น สายตรวจเยาวชน นักสำรวจจิต เด็ก ๆ จะถ่ายภาพแล้วนำมาเล่าเรื่องทำให้ในปี 2555 ชุมชนได้รับ **“รางวัลชนะเลิศชุมชนปลอดขยะ Zero Waste”** และปี 2556 ได้รับ **“รางวัลลดเมืองร้อนด้วยมือเรา”**

นวัตกรรม **“การจัดการขยะชุมชนเป็นศูนย์”** เป็นการจัดการขยะในชุมชนโดยอาศัยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน มีการบริหารจัดการในรูปแบบคณะกรรมการร่วมกับ อสม. เป็นพี่เลี้ยง และให้คำแนะนำมีการติดตามประเมินผล ให้คนในชุมชนรู้วิธีการจัดการขยะ ตั้งแต่คัดแยกขยะในครัวเรือน มีการพัฒนาช่องทางการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น งานเทศกาล งานผู้สูงอายุ จะนำเรื่องขยะมาบอกเล่ากัน จัดทำสติ๊กเกอร์ **“บ้านหลังนี้ขอมีส่วนร่วมทำให้ชุมชนปลอดขยะด้วยวิธีการ 3Rs”** มีสภากาแฟยามเช้าไว้พูดคุยและรณรงค์เรื่องการจัดการขยะ ร้านน้ำชามีการให้ความรู้โดยเขียนบนผ้าปูโต๊ะ เจ้าของร้านสามารถเป็นวิทยากรให้ความรู้เรื่องขยะ ได้มีการแต่งเพลงเกี่ยวกับขยะ โดยผู้แต่ง ผู้ร้องเป็นคนในชุมชน ไว้เปิดเสียงตามสายให้เด็ก ๆ ร้องตามได้ ในงานวันเด็กฝึกให้เด็กเก็บขยะหลังงานเลิก เปิดศูนย์สาธารณสุขมูลฐานในชุมชน และนำรายได้จากการขายขยะมาร่วมบริจาคให้ศูนย์ฯ มีธนาคารสุขภาพมีสมุดบันทึกสุขภาพ

เช่น ตรวจวัดความดันระหว่างรอขายขยะและนำรายได้เข้าธนาคารขยะ จัดกิจกรรมขยะแลกไข่ ใช้คู่มือป้องกันการขายขยะชื่อของใน “ร้านค้าศูนย์บาท” ที่ร่วมโครงการใช้คู่มือแลกของ ใช้แทนเงินสด หรือโอนเงินเข้าบัญชีและมีเงินช่วยเหลือกรณีการเสียชีวิต การคลอดบุตรทุนการศึกษา เป็นต้น

ผลการดำเนินงานทำให้ขยะที่เหลือส่งกำจัด มีจำนวนลดลง ถุงพลาสติกและโฟมลดลง ค่าใช้จ่ายสำหรับกำจัดขยะทั่วไปของเทศบาลลดลง และผู้ป่วยด้วยโรคไข้เลือดออกลดลงด้วย การจัดการขยะทำให้คนในชุมชนมีรายได้ มีสวัสดิการที่ดีขึ้น และชุมชนมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักจากการได้รับรางวัลระดับประเทศมากมาย และหลังจากได้รางวัลชนะเลิศระดับประเทศเพื่อต่อยอดความคิด และเพื่อส่งต่อนวัตกรรม แก่นำชุมชนได้เป็นพี่เลี้ยงให้กับโรงเรียนควนโดนวิทยา ชุมชนใกล้เคียงและเครือข่ายนอกชุมชนที่มาศึกษาดูงาน กลายเป็นศูนย์เรียนรู้ถ่ายทอดนวัตกรรมการจัดการขยะชุมชน จนถึงปัจจุบัน

ควอนโตนโมเดล “การจัดกิจกรรมชุมชนเป็นศูนย์”

- ปริมาณขยะในชุมชนจำนวนมาก
- ค่าใช้จ่ายในการส่งขยะไปกำจัดสูง
- หลุมฝังกลบขยะไม่สามารถรองรับปริมาณขยะที่มากขึ้นส่งผลต่อสิ่งแวดล้อม
- เทศบาลมีงบประมาณด้านการจัดการขยะจำกัด

- จัดตั้งคณะกรรมการขยะในชุมชน
- ศึกษาสถานการณ์การจัดการขยะ
- ร่วมจัดทำแผน สร้างข้อตกลง/ธรรมนูญสุขภาพชุมชน
- ประชาสัมพันธ์โครงการ ดำเนินการในกลุ่มเล็กก่อนขยายสู่ชุมชน
- ประชุมคณะกรรมการประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงาน
- การผลิตผู้นำรุ่นใหม่

- การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทุกชั้นตอน
- การเลือกใช้เทคนิคต่างๆ ที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่
- ภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชน มีความเข้มแข็ง
- การสื่อสารให้ข้อมูลแก่ประชาชนทุกครัวเรือน

โครงการจัดการขยะ

ความเป็นมา

หลักการ/เทคโนโลยีที่ใช้

กระบวนการ

ประโยชน์ที่ชุมชนได้รับ

ปัจจัยความสำเร็จ

กระบวนการดำเนินงาน

ผลลัพธ์/ผลผลิต

เป้าหมาย

งบประมาณ

การได้รับการยอมรับ

การต่อยอดสู่ความยั่งยืน

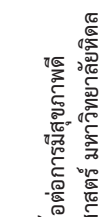
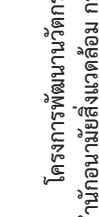
- ลดปริมาณขยะที่จะเข้าหลุมฝังกลบ
- ลดค่าใช้จ่ายในการกำจัดขยะ
- ลดปัญหาด้านคุณภาพ เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม

- สสจ. ทสจ. สำนักงานพลังงานจังหวัด กรมควบคุมมลพิษ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ผู้นำศาสนา ผู้ประกอบการ ร้านค้า

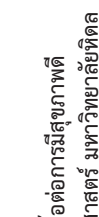
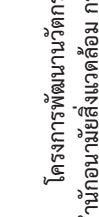
- เทศบาลตำบลควนโดน

- มีการเผยแพร่วีดิทัศน์ต่างๆ ผ่านสื่อ การประชุมสัมมนา การดูงาน การถ่ายทอด นวัตกรรม ภายนอกชุมชน
- ปี 2555 ได้รับรางวัลชนะเลิศระดับประเทศ ชุมชนปลอดขยะ Zero Waste
- ปี 2556 รางวัลลดเมืองร้อนด้วยมือเรา

- การดำเนินงานผ่านเวทีประชาคม
- พัฒนากลไกการเจรจาภาคีเครือข่ายการทำงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

โครงการพัฒนานวัตกรรมการและเทคโนโลยีด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมชุมชนเพื่อต่อการมีสุขภาพดี
สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ร่วมกับ คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี

ชุมชนบ้านวังใหญ่

ตำบลควนศรี อำเภอนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี

นวัตกรรม: คัดแยกขยะจากต้นทาง

ชุมชนบ้านวังใหญ่ มีปัญหาเกี่ยวกับการจัดการขยะชุมชน ที่ต้องส่งไปจัดการในสถานที่อื่น ท้องถิ่นยังไม่มียงบประมาณเพียงพอในการจัดซื้อรถเก็บขนขยะจากหมู่บ้าน ในหมู่บ้านไม่มีถังขยะที่พร้อมใช้งาน ทำให้เกิดปัญหาด้านต่าง ๆ ตามมา อาทิ มีแหล่งเพาะพันธุ์ยุง แมลงและสัตว์พาหะนำโรค อาทิ โรคไข้เลือดออก และโรคฉี่หนู

“บ้านนาสาร (ควนศรี) โมเดล” เป็นการดำเนินงานเพื่อให้ความรู้ด้านการจัดการขยะชุมชน โดยเริ่มต้นจากกลุ่มสตรี 14 คน ที่เข้าร่วมการอบรมจากหน่วยงานในจังหวัด แล้วจึงได้ริเริ่มการคัดแยกขยะในครัวเรือนของตนเอง จากนั้นเข้าร่วมประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน แล้วมีมติ **“การจัดการขยะร่วมกันเพื่อพ่อ (ในหลวงรัชกาลที่ 9)”** มีการตั้งกฎระเบียบห้ามทิ้งขยะในชุมชนและกำหนดค่าปรับ 2,000 บาท กรณีที่ทิ้งขยะไม่ถูกต้อง มีการประกาศให้ชุมชนทราบและจัดเดินรณรงค์ ให้ความรู้การคัดแยกขยะและจัดกิจกรรมหลากหลาย เช่น กิจกรรมขยะอินทรีย์ย่อยสลายได้ โดยจัดซื้อถังขยะด้วยงบประมาณส่วนตัว เพื่อใช้เพาะปลูกพืชในครัวเรือน กิจกรรมคัดแยกขยะรีไซเคิล ซึ่งเป็นขยะที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ โดยมีการให้ความรู้แก่ชาวบ้าน มีการตั้งกลุ่มเตาชีวมวลเพื่อการประหยัดพลังงาน โครงการธนาคารขยะแลกของใช้ ซึ่งบริหารงานโดยกองทุนขยะ ผู้รับซื้อจะมารับซื้อขยะเดือนละครั้ง กิจกรรมตัดหญ้าและเก็บขยะทุกเดือน เพื่อสร้างแรงจูงใจให้เด็กมาร่วมในกระบวนการจัดการขยะ การดำเนินงานของชุมชนจะมีการแบ่งกลุ่มผู้รับผิดชอบโดยคณะกรรมการฯ จะนัดประชุม ณ ศาลาประชาคมหมู่บ้าน เพื่อแจ้งข่าวสารต่าง ๆ และให้ความรู้แก่ประชาชนในหมู่บ้าน และประกาศผ่านเสียงตามสายหมู่บ้าน ประชาสัมพันธ์ผ่านไลน์ เพื่อให้ทราบกันได้อย่างทั่วถึง แกนนำหลักให้ความรู้กับชุมชน คือ กลุ่มสตรีที่ได้รับการอบรม จำนวน 14 คน โดยดำเนินโครงการดังกล่าวนี้ ดำเนินการต่อเนื่องมา 4-5 ปี จึงสามารถทำได้ครอบคลุมทั้งชุมชน

ผลการดำเนินการ พบว่าชุมชนมีขยะน้อยลง การจัดการขยะถูกวิธี บ้านเรือนสะอาด ไม่มีแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์นำโรคต่าง ๆ เช่น ยุงลาย ไม่เกิดโรคระบาด และคนในชุมชนมีการปลูกพืชผักปลอดสารพิษในครัวเรือน และชุมชนพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนหรือหน่วยงานอื่น ๆ ได้

ชุมชนบ้านตลาดกล้วย ตำบลวัดประดู่ อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี

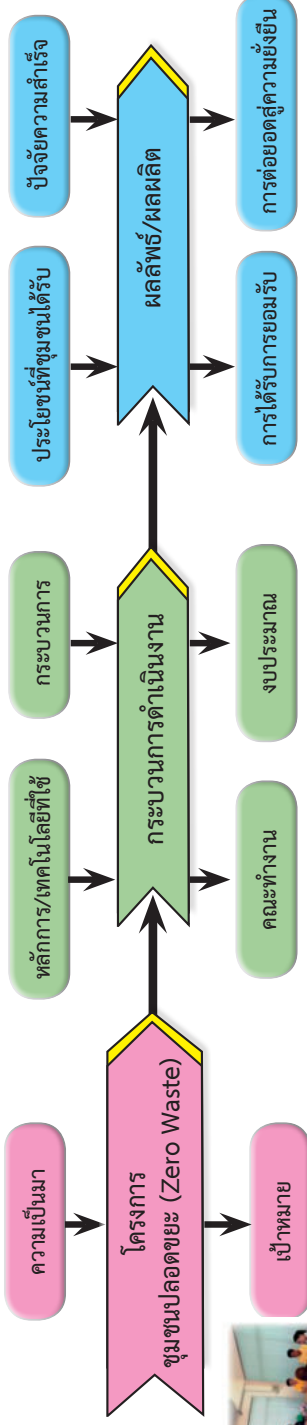
นวัตกรรม: ชุมชนปลอดขยะ (Zero-Waste)

ชุมชนบ้านตลาดกล้วย เคยประสบปัญหาการจัดการขยะ มีปัญหากลิ่นเหม็น และการร้องเรียน และทรัพย์สินสูญหาย ปัญหาการค้ำเคี้ยวกองขยะ ปัญหาไขเลือดออก โรคระบบทางเดินหายใจ โรคมือเท้าปาก และโรค NCDs ปี 2557 ชุมชนริเริ่มจัดทำโครงการคัดแยกขยะ เสนอต่อเทศบาลตำบลวัดประดู่ เพื่อให้แก้ไขปัญหายยะล้นถัง จากนั้นให้มีการกำหนดจุดที่ตั้งถังขยะและระยะห่าง โดยมีจำนวนถังขยะ 3 ถัง/จุด และดำเนินมาตรการลดปริมาณถังขยะในชุมชน และเมื่อดำเนินการได้ผลดี จึงนำไปสู่การเก็บถังขยะทั้งหมดออกจากถนน พัฒนาเป็น **“ชุมชนปลอดถังขยะ”** โดยให้เก็บขยะตามเวลาที่กำหนด และจัดทำโครงการบ้านสะอาด ปลอดภัย ปลอดโรค การดำเนินโครงการใช้กลไกคณะกรรมการ จำนวน 15 คน ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากเทศบาล มีการให้ความรู้แก่ชาวบ้าน และคณะกรรมการเริ่มดำเนินการด้วยตนเองก่อน โดยไม่มีการไปดูงานจากที่อื่น แต่ระหว่างดำเนินการ จึงได้ส่งตัวแทนชุมชนไปศึกษาดูงานสถานที่ต่าง ๆ เพื่อนำมาพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และเทศบาลมีการประเมินผลโครงการเป็นระยะ

ผลการดำเนินงาน พบว่าชุมชนสามารถแก้ไขปัญหากลิ่นเหม็น ลดพาหะนำโรคต่าง ๆ ได้ เมื่อชาวบ้านแยกขยะ ลดขยะได้ จะไม่มีน้ำขัง ยุบยลายลดลงตามไปด้วยชุมชนมีการทำรายงานการขายขยะรีไซเคิลของกองทุนหมู่บ้าน และนำรายได้มาจัดกิจกรรมของหมู่บ้าน เช่น ซื้อสิ่งของและเก้าอี้ให้ชุมชน และนำรายได้มาพัฒนาหมู่บ้าน โดยผ่านคณะกรรมการที่เป็นตัวแทนชุมชนช่วยกันสื่อสารกับประชาชนในชุมชน

บ้านตลาดกล้วยโมเดล “ชุมชนปลอดขยะ (Zero Waste)”

- จัดตั้งคณะทำงาน จำนวน 15 คน
- ให้ความรู้แก่ชาวบ้านและกรรมการผ่านกระบวนการดูงาน
- ประชาสัมพันธ์ทั้งก่อนเริ่มดำเนินโครงการและระหว่างดำเนินโครงการ
- เสนอโครงการเพื่อของบประมาณสนับสนุนจากเทศบาล
- กระบวนการรายงานปัญหาภายในชุมชนผ่านระบบ line
- รายงานผลการดำเนินงานต่อเทศบาล การตัดป้ายประกาศไว้ที่หน้าบ้าน
- ควบคุมการทิ้งขยะ
- การลดจำนวนถังขยะในชุมชน
- การนำขยะมาใช้ได้เต็มที่
- การกำหนดระยะเวลาการเก็บขยะ
- ธนาคารขยะ
- การหมักขยะแบบหลุม
- ปัญหาการทิ้งขยะไม่เป็นที่
- ปัญหาข้อร้องเรียนจากกลิ่นเหม็นขยะ
- ปัญหาสุนัขและคนเก็บขยะดื้อเซี่ย
- กองขยะ
- พบผู้ป่วยด้วยโรคไข้เลือดออก
- โรคระบบทางเดินหายใจ
- โรคมือเท้าปาก และโรคไม่ติดต่อ
- ในชุมชน

- วัตถุประสงค์ของทั้งขยะ
- การลดจำนวนถังขยะในชุมชน
- การนำขยะมาใช้ได้เต็มที่
- การกำหนดระยะเวลาการเก็บขยะ
- ธนาคารขยะ
- การหมักขยะแบบหลุม
- ลดปัญหาการส่งกลิ่นเหม็น
- ลดปัญหาการกีดกันขยะ
- ลดปัญหาการฉีกของเก่า
- กำจัดแหล่งเพาะเชื้อโรค
- ครอบคลุมทั้งงาน จำนวน 15 คน
- ให้ความรู้แก่ชาวบ้านและกรรมการผ่านกระบวนการดูงาน
- ประชาสัมพันธ์ทั้งก่อนเริ่มดำเนินโครงการและระหว่างดำเนินโครงการ
- เสนอโครงการเพื่อของบประมาณสนับสนุนจากเทศบาล
- กระบวนการรายงานปัญหาภายในชุมชนผ่านระบบ line
- รายงานผลการดำเนินงานต่อเทศบาล การตัดป้ายประกาศไว้ที่หน้าบ้าน
- ควบคุมการทิ้งขยะ
- การลดจำนวนถังขยะในชุมชน
- การนำขยะมาใช้ได้เต็มที่
- การกำหนดระยะเวลาการเก็บขยะ
- ธนาคารขยะ
- การหมักขยะแบบหลุม
- ปัญหาการทิ้งขยะไม่เป็นที่
- ปัญหาข้อร้องเรียนจากกลิ่นเหม็นขยะ
- ปัญหาสุนัขและคนเก็บขยะดื้อเซี่ย
- กองขยะ
- พบผู้ป่วยด้วยโรคไข้เลือดออก
- โรคระบบทางเดินหายใจ
- โรคมือเท้าปาก และโรคไม่ติดต่อ
- ในชุมชน

- ครอบคลุมทั้งงาน จำนวน 15 คน
- ให้ความรู้แก่ชาวบ้านและกรรมการผ่านกระบวนการดูงาน
- ประชาสัมพันธ์ทั้งก่อนเริ่มดำเนินโครงการและระหว่างดำเนินโครงการ
- เสนอโครงการเพื่อของบประมาณสนับสนุนจากเทศบาล
- กระบวนการรายงานปัญหาภายในชุมชนผ่านระบบ line
- รายงานผลการดำเนินงานต่อเทศบาล การตัดป้ายประกาศไว้ที่หน้าบ้าน
- ควบคุมการทิ้งขยะ
- การลดจำนวนถังขยะในชุมชน
- การนำขยะมาใช้ได้เต็มที่
- การกำหนดระยะเวลาการเก็บขยะ
- ธนาคารขยะ
- การหมักขยะแบบหลุม
- ปัญหาการทิ้งขยะไม่เป็นที่
- ปัญหาข้อร้องเรียนจากกลิ่นเหม็นขยะ
- ปัญหาสุนัขและคนเก็บขยะดื้อเซี่ย
- กองขยะ
- พบผู้ป่วยด้วยโรคไข้เลือดออก
- โรคระบบทางเดินหายใจ
- โรคมือเท้าปาก และโรคไม่ติดต่อ
- ในชุมชน

บทส่งท้าย

นวัตกรรมและเทคโนโลยีอนามัยสิ่งแวดล้อมของชุมชน อาจไม่ใช่สิ่งใหม่ที่น่าทึ่งหรือแปลกประหลาดสำหรับสังคมที่เจริญด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ แต่สำหรับชาวชุมชนเอง นับเป็นเรื่องที่น่าภาคภูมิใจ เป็นกระบวนการที่ก่อร่างสร้างตน ร้อยเรียงด้วยกิจกรรมหลาย ๆ อย่าง ตามบริบทของแต่ละชุมชน ซึ่งแตกต่างกัน มีขั้นตอนที่มีลำดับการทำงานไปตามช่วงจังหวะ หรือเป็นแนวคิดวิธีการที่ได้ไปเรียนรู้มาจากที่อื่น ก่อนนำมาปรับใช้ และสุดท้ายสามารถแก้ไขปัญหอนามัยสิ่งแวดล้อมให้กับชุมชนได้ จึงเป็นทั้งการเรียนรู้จากข้างนอกและการระเบิดจากข้างในของชุมชน ผู้คนมีสำนึกใหม่ร่วมกัน ทำให้สิ่งแวดล้อมชุมชนน่าอยู่และส่งเสริมการมีสุขภาวะที่ดี

ความสำเร็จในการสร้างนวัตกรรมโดยชุมชน อยู่ที่ความร่วมมือร่วมใจของชุมชน ทุกกลุ่มความมีจิตอาสา เสียสละ สำนึกว่าเป็นเจ้าของ และรับผิดชอบ โดยมีจุดร่วมที่เป็นเครื่องประคองและขับเคลื่อน คือ ประวัติศาสตร์ ประเพณีวัฒนธรรม และผู้นำชุมชนที่ชาวบ้านเชื่อถือ ศรัทธา รวมถึงมีผู้สนับสนุนจากภายนอกที่ให้ความรู้ สนับสนุนงบประมาณ เช่น สถาบันการศึกษาในพื้นที่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และส่วนราชการอื่น ๆ

นวัตกรรมและเทคโนโลยีอนามัยสิ่งแวดล้อมของชุมชน ช่วยให้คนมีสุขภาพกาย สุขภาพใจที่ดี จึงควร **“สานต่อ”** ด้วยการปลูกฝังให้ลูกหลาน กลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่ได้ร่วมคิดร่วมทำ ร่วมเรียนรู้ตั้งแต่ต้น และควร **“ส่งต่อ”** ให้หมู่บ้าน ชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงกัน และให้ผู้มาเรียนรู้ดูงาน ด้วยการให้ความรู้หรือบทเรียนต่าง ๆ และชุมชนนั้น ๆ ควรคิดพัฒนาต่อยอดนวัตกรรมให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นไป เพราะได้เรียนรู้ตลอดเวลาว่า นวัตกรรมในปัจจุบัน ยังสามารถทำให้ดีกว่าเดิมได้อีก และยังมีปัญหาด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมหลายอย่างที่เป็นความท้าทายและที่ยังรอการแก้ไขด้วยวิธีการใหม่ ๆ

ถ้อยรางวัล หรือใบประกาศเกียรติคุณที่ชุมชนได้รับ จากหน่วยงานใด ๆ เป็นความภาคภูมิใจส่วนหนึ่งช่วยให้คนในชุมชนมีกำลังใจทำงานต่อไป แต่ความสำคัญสูงสุดของการทำงาน คือ การได้ใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนที่เอื้อต่อการมีสุขภาพดี และยังสามารถส่งมอบชุมชนนี้ให้กับคนรุ่นลูกรุ่นหลานได้ร่วมกันสานต่อสืบไป

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา

แพทย์หญิงพรรณพิมล วิบุลากร
นายแพทย์ดนัย ธีวันดา
นายสมชาย ตูแก้ว
นางสาวดรธรชนี มหาชานิกะ

อธิบดีกรมอนามัย
รองอธิบดีกรมอนามัย
ผู้อำนวยการสำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม
นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการพิเศษ

คณะผู้เรียบเรียงเนื้อหา

นางณิรนุช อภาจรัส

นางพรสุดา ศิริ

นางสาววรรณนิภา สิงห์สำราญ

นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการพิเศษ
สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม
นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการ
สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม
นักวิชาการสาธารณสุขปฏิบัติการ
สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม

